

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

רביעאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת כי תבוא

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תשפ"ב לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתנו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף חידושים שונים
המלוקטים מקונטרס מערכותיו של רבינו שליט"א
בעניינים שונים.

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת כי תבוא

מפתח העניינים

ימים אלו הם ימי תשובה וימי הכנה ליום הדין / התשובה היא חסד גדול על הבריות / התביעה על מי שלא מנצל את המחתרת החתורה לכולט את נפשו / ראשית התשובה היא עזיבת החטא ופתיחת דף חדש / אין מנעול העומד בפני התשובה / אסור לאדם ליפול ברוחו ולהתייאש מן התשובה / גם תשובת הפושעים והמורדים מתקבלת בשמים / הקב"ה מקבל את תשובת האדם גם כששב מתוך צרותיו / הקב"ה שולח לאדם הרהורי תשובה ומעורר את לבו לשוב / תנחומי הקב"ה למלאכי השרת המלווים את האדם בזמן שעושה תשובה / אפילו על המצוות שלנו אנחנו צריכים לעשות תשובה

מפתח חידושי תורה

- א. בענין סמיכות פרשת עמלק לפרשת ביכורים..... כג
- ב. בענין מצות ביכורים משבעת המינים..... כד
- ג. בענין והותירך ה' בפרי בטנך, ובפרי בהמתך, ובפרי אדמתך..... כז
- ד. בענין ועבדת שם אלהים אחרים..... כז
- ה. בענין אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים..... כח

מפתח מערכות

- ו' לחלק..... כט
- ואני ברוב חסדך אבוא ביתך..... לא
- וזהיר - בענין ספר וזהיר..... לד
- ויהי נועם - במוצאי שבת..... לו
- ויהי נועם - בהדלקת נר חנוכה..... לו
- ויהי נועם - מנהג אמירתו פעמיים..... לח
- ויהי נועם - שלא נזכר בו אות ז'..... מא
- וסביבו נשערה מאד..... מב

מפתח חידושי סוגיות

- בענין המקללת יולדיו בפניו..... מה

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
מרדכי בן מורווריד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם

ימים אלו הם ימי תשובה וימי הכנה ליום הדין

בעזרת ה' יתברך נראה לדבר בעניני דיומא, ימי חודש אלול.

ימי אלול הם ימי אהבה ורצון שנתן לנו הקב"ה, ימים בהם כלל ישראל קרוב לבורא עולם, וכמו שרמזו בשם החודש אלול"ל, אני לדודי ודודי לי. מזלו של חודש אלול, מעיד על ענינו. מדוע?! שכן מזל חודש אלול הוא בתולה, ומזל חודש תשרי הוא מאזנים. (עיין רמב"ן ויקרא כ"ג כ"ד) בחודש אלול מראה הקב"ה את אהבתו הגדולה אלינו כמו חתן השמח ומחבב את כלתו, וחודש תשרי הוא 'מאזנים', כי בו כל אחד ואחד עומד למשפט, וזכויות ועבירות שבידו נשקלות במאזני הצדק.

הגאון הגדול רבי אסאד זצ"ל ועוד אחרונים רמזו עוד בשם החודש אלול"ל, כי הוא ראשי תיבות **אוי לו ואוי לנפשו**. מה ההסבר ברמז זה?! - נבאר את הדברים.

כידוע לפני כשבע מאות שנה היה הרמב"ן הארי שבמעונת האריות בספרד, ואחרי שניצח בויכוח הגדול שהיה בינו לבין המומר בעניני אמונות ודעות, גזר עליו המלך גזירת גלות, ולעת זקנתו נאלץ הרמב"ן לעזוב את המשפחה שלו, את הישיבה ואת התלמידים, ועלה לארץ ישראל. בערב ראש השנה הגיע הרמב"ן לעכו, ובעכו באותה התקופה היה בית מדרש של רבותינו חכמי הצרפתים בעלי התוספות, והם כבדו אותו שיאמרו דרשה לפנייהם בראש השנה קודם התקיעות. הדרשה המופלאה הזו שיש בה הרבה על עומק המשפט, על הלכות ראש השנה ודיני שופר נדפסה ונשתמרה בידינו, ושם לקראת סיום הדרשה כותב הרמב"ן, **כיון שאמרנו שראש השנה יום דין לכל אדם וכולם נידונים בו**, וכמו שכתוב במשנה במסכת ראש השנה (טז). שכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, לכן, אומר הרמב"ן, **צריכים הכל לשים הדבר על לבם לא לשכוח ולהתעלם מהדיעה הזו**, וזהו לא דבר קל לחרוט ולחקוק הדברים על הלב, כי היצר עושה כל שביכלתו כדי להשכיח מאתנו את התחושה שאנחנו עומדים לפני יום משפט, ועושה הכל כדי שלא נצל את מעלת הימים האלו, ועל כולם בזמן זה מוטל לשוב בתשובה להתחרט על עוונותיהם ופשעיהם.

מצד אחד קל מאוד לעשות תשובה, ובהרהור תשובה אחד כבר מופקע האדם משם 'רשע', וכמו שאמרו בגמרא (קדושין מט:): **שהאומר לאשה 'הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק [גמור], חוששין לקדושין'. למה?! שמא הרהר תשובה בלבו**. ובמי מדובר?! בכל אחד, יהיה מי שיהיה. גם אם תקח אדם רחוק מתורה שעושה מה שעושה, אם הוא נגש לאשה, נותן לה טבעת קדושין ואומר לה את המשפט הזה חוששים שהיא מקודשת. ולכאורה, הלא תראה אותו איך הוא נראה! וכי הוא הרהר תשובה בלבו?! מילא אם מי שרואה אותו מהרהר בתשובה, את זה אנחנו יכולים להבין... סוף סוף הוא נראה כמו חיה ביער. אבל הוא הרהר תשובה?! - אבל כן. חוששים שמא ברגע הזה הרהר בתשובה, וכבר פקע ממנו שם רשע.

כמובן, כתבו הראשונים והביאים מרן בבית יוסף באבן העזר (סימן ל"ח), שאחד כזה צריך לעשות תיקון על כל מה שעבר ולהשיב את הגזילות וכיוצא, אבל מכל מקום שם 'רשע' פקע ממנו בהרהור תשובה אחד, ואפילו קודם שתקן את הגזילות (עיין בית יוסף שם ובשו"ע סעיף ל"א וחלקת מחוקק ס"ק מ"ד), ונמצינו למדים שמבחינה מסויימת תשובה היא דבר קל. אבל מצד שני, יש את ענין החרטה, שאדם יצטער ויתחרט מעומקא דלבא 'כיקוד אש' כלשון רבינו יונה (שערי תשובה שער שלישי אות ר"ה) על כל המעשים המכוערים שעשה, וזה כבר לא דבר קל וצריכים לזה עבודה והכנה. וזהו שאומר הרמב"ן, שמכיון שראש השנה הוא יום דין, על האנשים 'להתחרט על עוונותיהם ופשעיהם'.

ממשיך הרמב"ן, ולהרבות בתפילה ובתחנונים שימחול הקב"ה על לא הודע שלהם. אחד האופנים שהקב"ה מתרצה לאדם, הוא כאשר אדם שופך שיח לפני בורא עולם ומבקש ומתחנן שימחל לו, וכמו שאנחנו אומרים "בסליחות" 'מתרצה ברחמים ומתפייס בתחנונים'. ועל מה אדם ישפוך שיח?! 'על לא הודע שלהם', אלו השגגות.

התשובה היא חסד גדול על הבריות

יום כיפור הוא המתנה היקרה ביותר שיש לאדם בחיי חיותו. ביום הזה יש מחילה וסליחה, צחצוח ומירוק של כל עוונות האדם. ומי מקבל את המתנה הזו?! רק מי ששב אל ה', אומר הרמב"ן, **כי אין יום הכיפורים מכפר אלא לשבים**. והתשובה חסד גדול על הבריות, וכמו שמובא בירושלמי במסכת מכות (פ"ב ה"ו) שישאלו את החכמה 'מי שחטא מה תקנתו', והשיבה החכמה, 'זה שחטא אין לו תקנה, אלא נפש החוטאת היא תמות'. שהרי אדם שעבר על ציווי של המלך, ולא רק זה אלא גם פגע במלך, הרגיו וקנטר אותו, כלום תקנה יש לו?! מצד החכמה, הדעת והסברא, אין לו תקנה וחייב מיתה, שהרי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול (כתובות ז').

אף על פי כן בורא עולם בחסד מוחלט נתן לאדם את היכולת לעשות תשובה, וכל אדם באיזה מצב שיהיה ובאיזו מדרגה שימצא בה, אם באמת מקבל על עצמו את גדרי התשובה, עזיבת החטא וקבלה לעתיד, החרטה, ווידוי, וכמו שביאר הרמב"ם בהלכות תשובה בהרחבה, הרי הוא בעל תשובה ונמחלים לו כל עוונותיו ולא יזכרו לו מאומה ממה שעשה.

וזהו חסד עצום מאת הבורא, שנתן לנו את האפשרות לעשות תשובה למרות שמצד השכל והחכמה זה לא יתכן. ואמנם אנחנו לא מבינים מה החטא שלנו גורם ולכן קל לנו להבין שיש מושג כזה של תשובה, אבל מי שלומד בספר יחזקאל (ל"ג י') רואה שאותו דור שגלו מארץ ישראל חשבו שהם אבודים בגלל עוונותיהם ואין להם עוד תקנה, והיה צריך יחזקאל הנביא לבוא ולשכנע אותם שהם יכולים לעשות תשובה, ולא הספיק ליחזקאל לשכנע אותם

אלא היה צריך גם להשבע בשם ה' על הדבר הזה, שיקבלו ויאמינו שמי שעושה תשובה תשובתו מתקבלת ונמחלים לו כל עוונותיו.

הגאון רבי איצ'לה בלאזר זצ"ל חידד את זה יותר ואמר, מכאן אתה למד כמה היה ענין התשובה דחוי בעיניהם. תאר לעצמך שאדם יבוא אליך ויאמר לך, 'תשמע, יש כאן ברחוב שור שמסתובב, ולו חמש ראשים'. תאמין לו?! – לא תאמין. אבל אם מי שיבוא ויספר את זה לא יהיה סתם אדם, אלא חכם מרבותינו הקדמונים, נניח הרמב"ם, תאמין לו או לא?! בוודאי שתאמין לו. ואם הרמב"ם יצטרך להשבע על זה כדי שתאמין לו, פירוש הדברים שהדבר הזה כל כך רחוק מהדעת, עד שגם אדונו הרמב"ם צריך להשבע כדי שתאמין לו. ואם מגיע יחזקאל הנביא ומעיד שמועילה תשובה, וזה לא מספיק גם צריך להשבע על הדבר, מזה אתה למד כמה הדבר אצלם היה מרוחק וכמה לא קבלו והאמינו שתשובה מועילה, עד שיחזקאל הנביא נשבע על זה בשם ה'.

למה לדור ההוא של החורבן היה קשה להבין שיש מושג כזה של תשובה, ואנחנו מחייכים ומאמינים בלי ספק שאפשר לעשות תשובה?! וכי טובים אנחנו מאנשי אותו דור?! אלא שהם תפסו והבינו היטב מה פועל החטא ואיזה קלקול והרס עושה עוון, ולכן מיאנו לקבל שאפשר לתקן את זה. הם לא יכלו לעכל שיש מציאות שאדם יכול לתקן את הקלקולים והחורבנות העצומים שעשה. אבל אנחנו שלא תופסים ומבינים מה הקלקול שקורה בגלל חטא ועוון ולא משערים איזה קלקול עצום גורם כל חטא שלנו, אנחנו שמחים וטובי לב 'כן, כן, מועילה תשובה', ולוקחים את זה כדבר פשוט ומובן מאליו.

ובאמת שמעתי הרגשה מחכם בישראל, שאמר דבר נפלא. לפני כמה שנים היה בעיר צ'רנוביל פיצוץ בכור האטומי, והשתחרר והתפזר שם הרבה חומר רדיואקטיבי, כידוע וכמפורסם. כל מי שהיה ברדיוס הסמוך למקום הפיצוץ, נגזרה עליו מיתה נוראה ומשונה. עכשיו, אחרי שחלפו כמה שנים, התחילו לחזור הרבה רוסים לגור שם. ולכאורה, למה הם חוזרים?! הרי הקרינה עודנה קיימת והסכנה לא חלפה, ולמה להם להכנס למקום סכנה?! אלא שהם אומרים לך, 'מה אתה מספר לי סיפורים על מוות?! אנחנו לא רואים שום דבר. אנחנו אוכלים, שותים וישנים, והכל בסדר'. כך הם אומרים, אבל כל מי שיש מעט מח בקדקדו יודע שהמקום הזה הוא מקום סכנה, מקום שיש בו רעל, ולא ילך לגור שם.

האי לא רואים כלום ולא רואים שם שום דבר מסוכן?! נכון, אבל מה בכך שלא רואים?! סוף סוף ידוע שיש במקום סכנה. כך, אמר אותו חכם, אנחנו וחטאינו. אנחנו לא רואים את הקלקול ואת החורבן שגורם עוון שלנו, ולכן קל בעינינו החטא עד שאנחנו מתפלאים, 'וכי היה כזה צד שלא תועיל תשובה?!' אבל גם אם אנחנו לא רואים, רבותינו שראו וידעו ביארו לנו כמה גדול החורבן וכמה נזק נגרם מכל חטא ועוון.

לכן אילולי שהיה הקב"ה נותן לנו בחסדו את ענין התשובה, היה מן הראוי ש'הנפש החוטאת היא תמות', וגם אנשי דור החורבן כך הבינו. ואחד מרבותי הביא לזה דוגמא. לו יצוייר שהיית רואה אדם שלוקח ילד כבן עשר והורג אותו, ואחר כך הוא עומד ואומר 'אני עושה על זה תשובה', בו בזמן שאתה רואה את הילד שוכב מת על הרצפה. אתה תאמין שהתשובה שלו מתקבלת?! אתה מאמין שהוא יכול לתקן את מה שעשה?! כך היה מצוייר בעיני הדור ההוא, מה פעלו ומה עשו חטאיהם ועוונותיהם. לכן הם לא קבלו את ענין התשובה, עד שבא יחזקאל ואמר, ולא רק שאמר אלא גם נשבע בשם ה', שמועילה תשובה.

וזהו שכותב הרמב"ן, **התשובה היא חסד גדול על הבריות**, ואין לנו מילים לתאר את גודל החסד שיש במה שנתן לנו הקב"ה אופן של תיקון על כל מעשינו שעשינו בעבר. וזה מצד אחד, אבל מצד שני, מוסיף הרמב"ן, **התשובה עונש גדול הוא להם**, ולכאורה איך זה יתכן?! הרי הרגע אמרנו שהתשובה היא חסד גדול מאת הקב"ה ובלי התשובה לא היינו מוצאים ידינו ורגלינו, ואיך זה שבתוך כדי דיבור מתהפכת התשובה להיות עונש גדול?!

התביעה על מי שלא מנצל את המחנת התורה למלכא נפשו

מפרש הרמב"ן: שבזמן שאדם חוטא עובר על רצון בוראו שעה אחת, אדם שעשה היפך הכתוב בתורה הקדושה, עבר על רצון הבורא יתברך. אבל כמה זמן הוא עבר על רצון הבורא?! שעה אחת, שעת עשיית החטא. אבל כשהוא עומד ואינו שב בתשובה, האדם הזה אחרי שחטא, אם הוא ממשיך את החיים הרגילים שלו ולא חלי ולא מרגיש ולא רואה צורך לשוב בכלל בתשובה, עומד הוא במרדו כל ימיו ואינו חושש לעשות רצון בוראו. אחד כזה שכבר עשה חטא ונכשל בעוון, אם הוא לא עושה תשובה, התשובה מתהפכת להיות לו לתביעה ולרועץ. מדוע?! כי הרי הקב"ה נתן לך בחסדו אפשרות לתקן את החטא על ידי תשובה, וכשאתה עומד במרדך ולא חושש לעשות רצון בוראך לשוב בתשובה, הרי אתה עומד בכל רגע ורגע ועובר על רצון הבורא יתברך, שמחכה ומצפה מתי תשוב בתשובה.

ואלו הם דברי החסיד רבינו יונה זצ"ל בתחילת ספרו שערי תשובה, שכתב שלא ימצא איחור התשובה אלא בעמי הארץ השוכבים וישנים כל חייהם ומכלים את כל ימיהם לריק ולבטלה. וכותב רבינו יונה, משל למה הדבר דומה, למלך שהיה לו בית סהר, שם הכניס את כל אלו שעברו על חוקי המלכות. יום אחד חתרו האסירים חתירה וברחו, כמו שנהוג לעשות גם כן פה... בבוקר שר בית הסוהר מגיע ורואה את המנהרה שברחו בה האסירים, והנה הוא מגלה שלמרות שכל האסירים ברחו, נשאר אסיר אחד שלא ברח. לקח שר בית הסוהר את המטה אשר בידו והכהו. למה?! אמר לו: 'קשה יום, הלא החתירה חתורה לפניך, ולמה לא ברכת?!' הרי פתחו לך פתח לברוח, ולמה אתה יושב כאן ליד המנהרה בשעה שכבר יכלת לצאת לחופשי?!

לכאורה, מה הטענה הזו של שר בית הסהר, הלא אולי אסיר צדיק היה, ולכן לא ברח?! באמת צריך להקדים ולומר, שאם היה צדיק לא היה נכנס לבית סהר בכלל, ואם הוא נמצא בבית הסהר, כנראה שהוא לא כל כך צדיק... אבל עומק המכוון הוא שהדבר הכי יקר שיש לאדם הוא החיים שלו, ואם האדם הזה לא ניצל את המחתרת החתורה לפניו ולא ברח מבית הסהר, אות וסימן הוא שהחיים לא מספיק חשובים בעיניו. ואף זה שלא עושה תשובה, אומר רבינו יונה, הוא יתבע לא רק על החטא שחטא, אלא גם על זה שלא עשה תשובה, שהיא המחתרת החתורה לאדם למלט שם את נפשו מכל העוונות והחטאים שעשה. וזה מה שכותב כאן הרמב"ן. נכון, אדם עשה חטא ועבר בזה על רצון הבורא יתברך. אבל כמה זמן הוא עבר על רצון ה' בחטא הזה?! שעה קלה. אבל אחר כך כל אותם ימים ושבעות שהוא מתעכב מלשוב בתשובה, גם הם בכלל חטא ועוון, כי איך זה שאתה מתעכב מלמלט את נפשך ולא חוזר למצוא חן וחסד בעיני ה'?! וכבר הביא רבי חיים פלאג'י זצ"ל בספרו כף החיים (סימן א' אות י'), ובספרו מועד לכל חי (סימן ט"ו אות ג') מהזהר הקדוש (ח"ג קכו): ש'בכל יום ויום יוצאת בת קול ומכרזת ואומרת, עד מתי?! - שובו בנים, שובו בנים'.

ראשית התשובה היא עזיבת החטא ופתיחת דף חדש

ומוסיף הרמב"ן, זה עצמו שאדם לא מנצל את האפשרות לשוב בתשובה הוא חטא ועוון, כל שכן כשישראל מתפללים ומתוודים ומלחשים בפייהם וצועקים בקולם חטאנו עוינו פשענו ואינם מניחים העוונות כלל, שזה בודאי מרד גדול הוא. גם כשאתה כבר בא לעשות תשובה, עליך לדעת איך לעשות תשובה. לבוא ולומר סתם 'חטאתי עויתי פשעתי', בלי להניח את העוונות, הרי זה כ'טובל ושרץ בידו' והוא 'מרד גדול', כלשון הרמב"ן.

הדבר הראשון המוטל על האדם בבואו לעשות תשובה, הוא לפתוח דף חדש. 'יעזוב רשע דרכו' (ישעיה נה, ז). וכל אחד בזה הוא לפי מה שהוא. יש אחד שמשום מה חלש בתפילות, ולא מתפלל אלא פעם באיזה זמן. אתה רוצה לעשות תשובה?! בוא ותתחזק בדבר הזה ותתחיל לבוא שלש פעמים לתפילה. יש אחד שנכשל במשא ומתן, וכל עניני המקח והממכר שלו שלא לפי גדריו החלכה, עד שאפשר לומר עליו שהוא מקיים את דברי התנא (אבות ה, י) 'שלי שלי ושלך שלי'... אחד כזה, הדבר הראשון המוטל עליו הוא לעשות תיקון בעניני המסחר שלו שלא יהיה גנב וגזלן. כך יש אחר שחלש בקביעות עתים לתורה, ויש מי שחלש בעניני אכילה. בכל אלו לא יעזור לאדם לצעוק 'חטאתי עויתי פשעתי' אם לא ישנה את דרכו, כי 'אין התשובה באה מכלל הדיבורים אלא מכלל המעשים', כמו שלימד אותנו החובת הלבבות (שער התשובה פרק י'), והעתיק דבריו בהקדמה לספר ראשית חכמה. ואדרבה, אם אדם מתוודה, מלחש בפיו וצועק בקול שחטא ופשע אבל אינו מניח את העוונות אשר בידו כלל, זה מרד גדול הוא, כמו שכותב הרמב"ן, ומוסיף על עצמו רח"ל כעס וחרון אף.

והרמב"ן מביא לזה משל. משל ללסטים שהיה שודד את הדרכים ומלסטים את הבריות, והיה בא לפני המלך ואמר לו אדוני מחול לי. הגיע השודד הזה אל המלך ואמר לו, אדוני המלך, אני עברתי על רצונך, הרגתי אנשיך שללתי אנשי המדינה ולסטמתי הדרכים, אבל עכשיו אני מבקש ממך מחילה. המלך מחל לו. ולמחר, חזר אל הרעות שעשה. למחרת חזר לכל התועבות שלו, לרציחות, לגזילות, ולשדירות. ואומר הרמב"ן, אחד כזה, אין כל הפיסים שאמר למלך אלא ניאוצים, דברי הכעסה וקנטור, ומיעוט כבודו ומוראו של המלך.

אלו הם דברי הרמב"ן. ואם כן נמצא שבימים הגדולים הללו, ימי אלול, ימים בהם החתירה חתורה לפנינו והתשובה רצויה ומתקבלת, אם אדם לא מנצל את החתירה הזו ואוחז רק במילים ובדיבורים של 'חטאתי עויתי פשעתי' אבל את מעשיו המכוערים הוא ממשיך לעשות כדרכו מאז ומקדם, אבוי לו ולנפשו.

לכך אמר הכתוב, אומר הרמב"ן, רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם (עמוס ג, ב). 'ידעה' היא לשון של חיבה, כמו שפירש רש"י בחומש (בראשית יח, ט), והקב"ה בא ואומר 'רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה', אני אוהב אתכם. אם כן, מהו שממשיך הפסוק ואומר 'על כן אפקוד עליכם כל עוונותיכם'?! אלא שאמר הקב"ה גיליתי לכם דין יום הכיפורים, והודעתי לכם שאני מכפר בו לשבים, לא הסתרתי מכם את הידיעה הזו שאם תעשו תשובה אכפר לכם, וסיפרתי לכם כל טכסיסין של יום, הסברתי לכם את כל המהלך שצריכים לעשות ביום הזה, תענית, קרבות, ותפילות, ולא חששתם לדברי לשוב כלל, למרות שגיליתי לכם את כל ענין יום הכיפורים המשכתם בשלכם, נמצא הרי זה מרד גמור, וקירובן של ישראל אצל הקב"ה הוא הגורם ריחוקם. היות וקרבתו אתכם ברוב אהבתי אתכם ונתתי לכם את יום הכיפורים, ואף גיליתי לכם את כל מה שאתם צריכים

א. קשה לנו להבין את עוצמת ומועלת הקרבות, אבל הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"א ה"ב) מביא ששעיר המשתלה, שהוא קרבן ציבור, מכפר על החטאים הקלים שיש בישראל, ואפילו בלא תשובה.

מה נחשב חטא קל, ומהו חטא חמור?! אומר הרמב"ם, כל עשה ולא תעשה זה נחשב חטא קל, וכל דבר שחייבים עליו כרת ולמעלה מזה, וכן אם הזכיר שם שמים לבטלה, אלו נחשבים חטאים חמורים ששעיר לא מכפר עליהם. על כל פנים למדנו ששעיר המשתלה היה מכפר על כל העשין של ישראל, כגון אם אחד לא התפלל, לא קרא קריאת שמע, לא בירך ברכת המזון או לא הניח תפילין, על כל החטאים האלו השעיר בא וכיפר לו, ואפילו אם לא עשה תשובה.

כך גם בלאוין. אדם שדיבר לשון הרע, אכל מאכל אסור וכיוצא בזה, השעיר המשתלה כיפר לו על הכל, ואפילו בלא תשובה. מי יוכל לפרש ולבאר את זה, איך כל העשין וכל הלאוין מתכפרים בלא תשובה?! – אבל זה כוחו של הקרבן, וה' יעזור שבשנה הזו כבר נזכה לעבודת יום הכיפורים בבית המקדש אמן ואמן.

לעשות ביום הכיפורים כדי להשיג תשובה, ממילא עכשיו אם לא תנצלו את זה ולא תעשו תשובה, 'על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם', הקירוב הזה יתהפך לכם לרועץ. הוא אשר פתחנו והבאנו מדברי רבותינו. אמנם חודש אלול הוא 'אני לדודי ודודי לי' מצד אחד, חודש של קירוב שאין כמוהו, אבל מצד שני הוא גם אלול, 'אוי לו ואוי לנפשו'. מתי?! כשאדם לא מנצל את ימי הרצון האלו להתקרב לבורא עולם ולשוב בתשובה, כי אז החודש הזה נעשה לו גם הוא לתביעה ולמזכרת עוון.

אין מנעול העומד בפני התשובה

ובאמת, גם כשאנחנו עושים תשובה, אנחנו חושבים שאנחנו פעלנו ואנחנו עשינו את התשובה, אבל באמת הקב"ה הוא שפעל את הכל.

נראה את לשון הזהר הקדוש בדרוש על התשובה, בפרשת משפטים (דף ק"ו ע"א). הזהר שם דורש את כל הענינים של עבד ואמה העבריה על הנשמה, כשהמוכר של האמה הוא הקב"ה, והאמה היא הנשמה, והיא שאומרת 'אהבתי את אדוני', לפי שהיא זועקת שאוהבת את הקב"ה ורוצה לחזור לשרשה, וכפי שהאריכו שם רבותינו.

ושם בתוך הדברים אומר הזהר, **כיון דאיתקן ותב בתיובתא**, כיון שאדם חוזר בתשובה, **הא סליק על תיקוניה**, הוא חוזר למקום הנכון שלו. כי כל עוד אדם נמצא במהלך של חטא הרי הוא מקולקל, תועה מן הדרך. כשהוא שב בתשובה, הוא חוזר לגתית הנכון. **דלית מלה בעלמא**, אין לך דבר בעולם ולית מפתחא בעלמא, אין לך מנעול בעולם **דלא תבר ההוא דתב בתיובתא**, אותו אחד שחוזר בתשובה אמיתית, מעומקא דלבא, התשובה שלו שוברת את כל המחיצות, ואין לך שום דבר שיעמוד בפני התשובה שלו.

אתר דמריהון דתיובתא סלקין אותו מקום מעולה ונעלה שעולים לשם בעלי התשובה, **אפילו צדיקים גמורים לא יכלין למיקם תמן**, אינם יכולים לעמוד שם, וכדרשתם הידועה של רבותינו בתלמוד (ברכות לד:). **ובגין כך, ולכן כיון דתב בתיובתא**, כשאדם לוקח את עצמו בידים ועושה תשובה לפי גדרי התשובה, **קודשא בריך הוא מקבל ליה ודאי מיד**. אדם שעושה תשובה אמיתית ידע נאמנה שהתשובה שלו מתקבלת **בוודאי**, ואסור שיהיו לו שום ספיקות ושום היסוסים בזה. ויותר מזה, ישנה הלכה בשלחן ערוך (ברמ"א אורח חיים סימן תר"ז ס"ו) על פי דברי הגמרא בכריתות (דף ז:), שמי שאינו מאמין שתשובה מכפרת או יום הכיפורים מכפר, ידע נאמנה שבאמת יום הכיפורים לא יעזור לו ולא תהיה לו שום מחילת עוון. למי יום הכיפורים מכפר?! רק למי שמאמין שכאשר הוא עושה תשובה יום הכיפורים מכפר ודאי, כלשון הזהר.

לא רק שהקדוש ברוך הוא מקבל את התשובה בוודאי, אלא גם מיד. לא דוחים אותו לאחר זמן ואומרים 'נראה אחר כך, נעיין בדינו ונחליט', אלא התשובה שלו מתקבלת מיד.

תנינן, למדנו, לית לך מלה בעלמא דקיימא קמיה תשובה. ועל אדם לדעת את הידיעה הזו, שאין לך דבר שעומד בפני התשובה. אסור לאדם להגיד, 'אחד כמוני שכל כך עשה וכל כך קלקל, כל כך ירד מטה מטה כמוני, אין לו תקנה'. זה לא נכון. 'לית לך מלה בעלמא דקיימא קמיה תשובה', ולכולהו קודשא בריך הוא מקבל ודאי, הזהר חוזר עוד פעם ומדגיש, שכשאדם עושה תשובה אמיתית ונכונה הקב"ה מקבל אותו בוודאי, ואי תב בתיובתא אם הוא חוזר בתשובה, הא אזדמן לקבליה אורח חיים יש בחינה גבוהה של תשובה שנקראת 'אורח חיים' והיא עומדת למולו ואף על גב דפגים מה דפגים, גם אם הרשיע מה שהרשיע עשה מה שעשה וקלקל מה שקלקל, כולא אתתקון, הכל יהיה בסדר גמור, הכל יהיה מתוקן וכולא אתהדר על תיקוניה, הכל יבוא על מקומו בשלום. מתי?! כשאדם יעשה תשובה אמיתית ונכונה.

ואומר הזהר, **דהא אפילו במה דאית ביה אומאה קמיה קודשא בריך הוא**, אפילו בדבר שהקב"ה נשבע עליו, קרי ביה, יש על זה את הפסוק 'כי ה' צבאות יעץ ומי יפר', וקוראים את הפסוק הזה בנחותא, 'ומי יפר', יש מי שיפר. ואיך יפר?! כד קודשא בריך הוא אומי אומאה לא אומי לא נשבע אלא אם לא יעביד תיובתא, אם לא יעשה תשובה, שאז אין תקנה. אבל כשאדם חוזר בתשובה יש כללים אחרים, דהא לית פתגמא דאתקיימא קמי תיובתא, אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ועל כוליהו קודשא בריך הוא מכפר כד עבדין תיובתא שלימתא. כשאדם עושה תשובה שלימה, הקב"ה מכפר על הכל.

רק דברי הזהר הקדוש האלו לבדם, היו צריכים להכניס בלבו של האדם שמחה, עידוד ובטחון. הנה, גם אם אדם ירד לשאול תחתית ועשה כל מה שעשה, יכול לעשות תשובה ולהשתפר, והקב"ה יקבל את תשובתו ודאי ומיד, ויעלה זכרונו לטובה לפני בורא עולם. דכתיב, הזהר מביא לזה ראייה מן הפסוק, חי אני נאום ה' אם יהיה כניחו וכו' אחד המלכים של מלכי בית יהודה שהרשיע נשבע בו הקב"ה שיהיה ערירי דכתיב, ושוב חוזר הפסוק ואומר כתבו את האיש הזה ערירי, הקב"ה נשבע שלא יהיו לו שום צאצאים וימות בלי להשאיר זרע אחריו, ובתר דתב בתיובתא, אחרי שחזר בתשובה, מה כתוב עליו בספר דברי הימים (א, ג)?! ובני יכניה אסיר בנו. ולכאורה, הלא היתה שבועה שיהיה ערירי! אלא שהשבועה הזו היתה רק אם לא יחזור בתשובה, אבל כשהוא חוזר בתשובה, אין לך דבר שעומד בפני השבועה, ואדעתא דהכי לא היתה השבועה.

מכאן אנו למדים, אומר הזהר הקדוש, דתשובה מיתבר כמה גזירין ודינין, התשובה שוברת כמה גזירות רעות וכמה פסקי דין רעים שנגזרים על האדם, וכמה שלשלאין דפרזלא,

גם שלשלאות של ברזל, היינו דברים החתומים בטבעת המלך, גם הם נשברים בשל התשובה. מדוע?! כי לית מאן דקיימא קמי תיובתא. אין דבר שיעמוד בפני התשובה. ועל דא כתיב, אומר הזהר הקדוש, אחרי שראית והבנת מהי כחה של תשובה, עכשיו בין תבין מה שאומר הפסוק (ישעיה ס"ו) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי, ולכאורה למה כתוב 'הפושעים בי' בלשון נוכח, הלא לכאורה היה צריך הפסוק לומר 'האנשים שפשעו בי', שעשו פשע ומרד כנגדי בחטאיהם ועוונותיהם?! אלא אומר הזהר, עכשיו ממש הם פושעים בי. ומהי הפשעה?! דלא בען לאתבא, הם לא רוצים לחזור בתשובה, לאתנחם על מה דעבדו, הם ממשיכים את הפשע ואת המרידה, כדברי הרמב"ן ורבינו יונה, כיון שהם לא רוצים לפתוח דף חדש ולא רוצים לברוח בחתירה המוכנת ועומדת להם, ואין לך פשיעה ומרידה גדולה מזו.

אבל כיון דאתנחמו, אם הם כן יתנחמו על מעשיהם ויעשו תשובה אמיתית, הא מקבל לון קודשא בריך הוא. הקב"ה יקבל אותם.

אסור לאדם ליפול ברוחו ולחתיי'אש מן התשובה

יש סיפור ידוע על רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל, שבעירו היה יהודי רשע מרושע בתכלית הרשעות, אחד שירד במ"ט שערי הטומאה. יום אחד פגש הצדיק רבי לוי יצחק את אותו רשע ואמר לו, 'תדע לך שאני מאד מאד מקנא בך'. ההוא כששמע את זה התחיל לצחוק. אמר לו, 'כבוד הרב, מה יש לך לקנא בי?! הלא כבודו הוא קדש קדשים, צדיק יסוד עולם, ואני?! יש לך מושג כמה עוונות עשיתי?! מליונים על גבי מליונים. אני מכיר את עצמי וידוע שאין עוון בתורה שלא עברתי עליו תרי"ג פעמים. ואם כן במה יש לקנא בי?! כשאני אמות ישלחו אותי אקספרס לגיהנם, שכן אין אפילו מה לדון בי בכלל'...

אמר לו רבי לוי יצחק, 'נהפוך הוא, בזה בדיוק אני מקנא בך'. 'תאר לך', אמר לו רבי לוי יצחק, 'שאחד כמוך חוזר בתשובה אמיתית. הרי אם אתה עושה תשובה אמיתית אתה זוכה שכל העבירות האלו יהפכו לך לזכויות, ואם כן אתה יודע איזה עשיר במצוות אתה תהיה?! אתה תהיה גביר גדול יותר מכולנו... ואם כן, איך לא אקנא בך?!'

בך אמר רבי לוי יצחק לאותו רשע, והדיבור הזה, כך מספרים, שהוא דיבור נוקב מצד עצמו אבל בפרט כשיצא מלבו הטהור של אותו צדיק וקדוש, רבי לוי יצחק, פתח את לבו של אותו אחד ועורר את לבו לתשובה.

את זה אנחנו צריכים לומר גם לעצמנו. אדם לא יפול ברוחו ויאמר, 'הרי אני זוכר מה שעשיתי, כך וכך וכך, ואם כן אין לי תיקון'. ח"ו לומר ככה. אין דבר העומד בפני התשובה, וכמו שראינו בזהר הקדוש כי יהיה מי שיהיה 'כיון דאתנחמו מקבל לון קודשא בריך הוא'. ואפילו אם הקב"ה גוזר משהו ונשבע על זה, התשובה מבטלת את הכל. ומי

שאומר שלא תועיל לו תשובה, זה עצמו פשע שאינו מאמין בתשובה, וזה עצמו פשע שהוא ממשיך להיות מורד בה' יתברך ולא מנצל את החתירה החתורה לפניו, ובפרט בימי אלול שיש סיעתא דשמיא מיוחדת לשוב בתשובה.

גם תשובת הפושעים והמורדים מתקבלת בשמים

ממשיך הזהר הקדוש, בגין כך, מה המסקנה?! בר נש דא, אדם אף על גב דפשע ביה, וכבר הזכרנו בעבר שפשיעה היא הדבר היותר נורא שיכול להיות, ורובא דאינשי הם לא בגדר הזה. רוב האנשים נכשלים בשגגות, ומיעוטם במזיד, כאלו שיודעים שהדבר אסור אבל עוברים על האיסור להנאת גופם החלף ובלה. אבל שיהיה מי שיכשל במרידה?! הלא מרידה זה מי שיודע את בוראו וחוטא כדי למרוד בו להכעיס ולקנטרו רח"ל (יזמא לו:), וזו היא דרגה

ב. ואמנם גם שגגה היא עסק ביש. יש כאלו שחושבים ששוגג היא כמעט מצוה... ויש אחד שאומר, 'טוב, מה אתה רוצה ממני?! וכי רציתי למרוד בהקב"ה?! הייתי שוגג. לא התכוונתי, לא ידעתי, שכחתי', וכיוצא בזה, והוא ממשיך לדרכו.

זה לא כך. אדרבה הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל כותב, (עיין רוח חיים אבות פ"ב מ"א) שמכיון שאדם לא מתפעל מהשגגות ואין לבו מכהו על הדבר הזה, ממילא ריבוי חטאי השוגג יכול להיות אצלו גדול מאד, ומצטרף להיות כעבותות העגלה. אתה יכול לשאול אדם 'למה עשית את זה?!' והוא אומר 'מצטער, לא חשבתי ושוגג הייתי'. ועוד איך הוא אומר את זה?! עם חיוך. בשלמא אם הוא היה מביע צער ואמר בכאב מר על מה שעשה, אבל הוא לא מראה צער, הוא לא יושב בוכה ומיילל, אלא פוטר את עצמו ב'שוגג הייתי'.

נשא רבי חיים את משלו ואמר, משל למלך שהיה לו ידיד, והמלך אהב אותו אהבה עצומה בכל לב ונפש. האוהב הזה שתה פעם בשגגה כוס של רעל. מה התיקון שלו?! פרק משניות וקדיש... האוהב הזה צועק למלך, 'אדוני המלך, הרי אתה אוהב אותי כל כך ואני שוגג גמור הייתי, אפילו קרוב לאונס, ולמה זה אמות'?! ובאמת הוא צודק, אבל מה המלך יכול לעשות?! אומר לו המלך 'אני באמת אוהב אותך, אבל רעל הורג! מה אעשה?! נעשה כנס זכרון על שמך'...

חטא בשוגג הורג. חטא בשוגג הוא רעל. צריכים לדעת שההפרש בין השוגג למזיד הוא רק מאתים חמישים. מה הכוונה?! שהגיהנם המגיע על מזיד הוא אלף מעלות, והגיהנם על שוגג הוא שבע מאות חמישים... גם חטא בשוגג הוא דבר חמור, ובשלחן ערוך כתוב (אוה של"ד סעיף כ"ו, ושם במשנה ברורה ס"ק ע"ח) שאדם שעבר על איסור דרבנן בשוגג צריך כפרה ותיקון. ומה התיקון שלו?! צריך לצום ארבעים יום. האחרונים הקילו שלא צריך לצום את הארבעים יום רצופין, אלא מספיק בה"ב ובה"ב. אבל מכל מקום מזה אנחנו למדים כמה חמור לעבור בשוגג אפילו על איסור דרבנן, ומזה אנחנו יכולים לקבל ציור והבנה כמה מוטל עלינו לנצל את הזמן עכשיו לעשות תשובה, כשגם על השגגות אדם צריך לעשות תשובה.

נוראה של רשע, ואף אחד לא חשוד על זה. אבל גם אחד כזה שהגיע למדרגה השפלה הזו ופגם באתר דלא אצטריך הוא קלקל מה שקלקל בעולמות הרוחניים, ותב לקמיה, כשהוא חוזר לפני הקב"ה, מקבל ליה. הקב"ה מקבל אותו, וחס עליה, הקב"ה מרחם עליו דהא קודשא בריך הוא מלא רחמים איהו, ואתמלי רחמין על כל עובדיו, הקב"ה מלא רחמים על כל מה שעשה בבריאה, כדכתיב (תהלים קמ"ה) 'ורחמיו על כל מעשיו', אפילו על בעירי על בהמות, ועופי עופות השמים מטון רחמוהי, הקב"ה מרחם עליהם. ואם הקב"ה מרחם אפילו על בהמות ועופות כל שכן על בני נשא דידעין לשבחא למריהון, אנחנו הלא בניו אהוביו של הקב"ה כמו שכתוב 'בנים אתם לה' אלהיכם', וחביבין ישראל שחיבה יתירה נודעת להם מאת המקום "ויותר ממה שאדם אוהב את עצמו הקב"ה אוהב אותו", וכמו שלימדנו רבינו החפץ חיים זצ"ל בספרו שמירת הלשון (שער הזכירה פ"ב), ובספרו שם עולם (ח"א פכ"ג) ובספר הזהר הקדוש ח"ב (דף ה ע"ב): "אמר רבי יהודה אלמלי הוו ידעי בני נשא רחמיותא דרחים קב"ה לישראל, הוו שאגין ככפריא למרדף אבתריה"ע"ש, ואנחנו יודעים לשבח את הקב"ה על רחמיו וחסדיו, ובוודאי שהקב"ה מרחם עלינו ומקבל אותנו בתשובה, בכל מצב יהיה מה שיהיה.

ועל דא אמר דוד (תהלים קיט, קנו) 'רחמך רבים ה' כמשפטך חייני', אם על החייבים, הרשעים מטון רחמוהי, כל שכן על זכאין. וכד מקרב קודשא בריך הוא בימינא מקרב וכד דחי בשמאל דחי, כשהקב"ה דוחה הוא דוחה רק בשמאל, ואפילו באותה שעה שהקב"ה דוחה בשמאל, ימין תמיד מקרבת. מסטרא דא דחי ומסטרא דא מקרב וקודשא בריך הוא לא שביק רחמוהי מינייהו, הקב"ה לא עוזב את רחמיו מן האדם, 'עד יומו האחרון תחכה לו ותצפה לו' כמאמר הפייט, וכל הזמן מחכה אולי עכשיו ישוב האדם.

הקב"ה מקבל את תשובת האדם גם כששב מתוך צרותיו

יותר מזה כותב רבינו יונה בשערי תשובה (שער שני אות ב'), שאחד הדברים שהקב"ה עושה לטובת האדם, הוא שמביא על האדם יסורים כדי שישוב בתשובה. כשאדם מקבל יסורים הוא מתחיל להתבונן ולחשוב, 'למה באים עלי יסורים הללו?! למה אני מקבל את זה?!' ואז הוא מבין את המסר מהקב"ה ושב בתשובה, והקב"ה מקבל את תשובתו ואוהב אותו אהבה עצומה. ולכאורה, תגיד, וכי האדם הזה חזר בתשובה מההכרה שלו ומההבנה שלו עצמו?! האם הוא ישב וחשב, 'אוי ואבוי לי. הקב"ה השפיע עלי טובה שאין כדוגמתה ונתן בי נפש אלוקית, נתן לי חיים ועוד טובות רבות לאין מספר, ואני בוגד ומורד בו ומשיב לו רעה תחת טובה', ומזה חזר בתשובה?! - לא. מי שהחזיר אותו בתשובה הם הצרות והיסורים שבאו עליו. נמצא אם כן שהקב"ה הוא זה שמשך אותו אליו ועורר אותו לחזור בתשובה על ידי היסורים, אבל למרות זאת הקב"ה מקבל את התשובה שלו, ואוהב אותו אהבה עצומה ונוראה. ולכאורה, על מה האהבה הזו?! הרי מתי האדם הזה חזר בתשובה?!

- רק כשהוא היה צריך את הקב"ה. כשבאו עליו היסורים לא היתה לו עוד ברירה והוא נזכר בה' יתברך ושב בתשובה.

בנוהג שבעולם, אדם אוהב משהו שמגיע אליו רק כשהוא צריך אותו?! הנה לך יפתח הגלעדי, אומר רבינו יונה. המשפחה של יפתח גירשו אותו, והוא הלך אל ארץ טוב וליקט סביבו כל מיני ריקים ופוחזים, כמו שכתוב בנביא (שופטים פרק י"א). יום אחד קבלו ישראל הודעה שמלך עמון בא להלחם עם ישראל. מי יצא בראש הגדוד?! מי יהיה גבור החיל שיצא בראש המערכה?! חיפשו וחיפשו ולא מצאו אף אחד שראוי לכך, עד שנזכרו ביפתח. שלחו לו משלחת נכבדה ואמרו לו, יפתח, בוא אלינו, נמנה אותך להיות ראש לנו... רמטכ"ל, תהיה זה שיוצא בחזית וניתן לך כהנה וכהנה. מה אמר להם יפתח?! וכי עכשיו נזכרתם בי?! הרי כבר שנים שסילקתם אותי וגירשתם אותי ולא התעניינתם בי. פתאום כשיש לכם מלחמה אתם מחפשים מי שיעזור לכם ומי שיציל אתכם ולכן אתם קוראים לי?! **כך** אמר להם יפתח, וזו תהיה ההרגשה של כל אחד מאתנו במצב כזה. אחד כזה שלא מדברים אתו ולא זוכרים אותו אלא רק בשעה שצריכים אותו, גם אם עכשיו מבטיחים לו הרים וגבעות, מה מרגיש בלבנו?! תחושה של עלבון וכעס. הלא אם באמת היית מכבד אותי היית זוכר אותי מקודם, לא רק עכשיו כשאתה צריך אותי.

ואם כן, כביכול זו גם היתה צריכה להיות ההנהגה של הקב"ה עם האדם, כשחוזר אליו מחמת היסורים שבאים אליו. אדם באים עליו צרות ויסורים והוא עומד וצועק 'אנא ה' הושיעה נא! חטאתי עויתי פשעתי, אני חוזר בתשובה!' מה צריכה להיות התשובה לאחד כזה?! - יפה מאד שאתה חוזר בתשובה, אבל **עכשיו נזכרת?! וכי רק עכשיו שיש לך צרות ויסורים נזכרת בבוא עולם?! איפה היית כל השנים מקודם?! אומר רבינו יונה**, חלילה וחס. הקב"ה אומר 'אהבם נדבה' (הושע יד, ה), אני מקבל את התשובה שלך, ולא רק שמקבל את התשובה אלא גם אוהב אותך אהבה עצומה. הפלא ופלא.

זה מה שאומר הזהר הקדוש. הקב"ה מלא רחמים על כל הבריות, וכל שכן על כל אחד ואחד מישראל. ואם אדם עושה תשובה, יהיה מי שיהיה ובאיזה מצב שיהיה, גם אם הוא פושע ומורד וגם אם לא חזר ועשה תשובה אלא בעקבות צרותיו ויסוריו, הקב"ה מקבל אותו באהבה.

הקב"ה שולח לאדם הרהורי תשובה ומעורר את לבו לשוב

תא חזי, בוא וראה, אומר הזהר, מה כתיב בספר ישעיה (נ), **וילך שובב בדרך לבו**. אדם הלך בשובבות, דהיינו, סטה מהדרך הנכונה, ו**כתיב בתריה** אומר עליו הקב"ה **דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחומים לו ולאבליו**. הזהר דורש את הפסוק הזה בדרשה נפלאה,

'וילך שובב', מה זה שובב?! אף כל גב דחייבין עבדין מה שעושה החוטא כל מה דעבדין בזדון, עושה כל מה שעושה מתוך רשע, שיודע שהדבר אסור ועושהו, דאזלין באורחא דליבייהו, הוא הולך אחר כל תאוות לבו ועושה כל מה שלבו חפץ, ואחרנין עבדין בהו התראה, מגיעים אחרים ומתרים בו, 'דע לך שמה שאתה עושה אסור!' ולא בען לצייתא להון, הוא לא רוצה לשמוע להם. דהיינו, מדברים כאן באחד כזה שהוא מקבל את ההתראה, הוא מבין שזה אסור, אבל ממשיך בשלו. בשעתא דתבין בתיובתא בשעה שהמזיד הזה חוזר בתשובה ונטלין ארחא טבא דתיובתא הוא עוזב את השובבות ואת הנטיה אחרי לבו והולך בדרך הטובה, הדרך האמיתית והנכונה, 'דרכיו ראייתו וארפאהו', הא אסוותא זמינא לקבלייהו, כבר מיד עומדת ומזומנת לו הרפואה, היא התשובה שמיועדת לחוטאים ומכפרת ומתקנת להם על כל שעשו.

אומר הזהר, השתא אית לאסתכלא, עכשיו צריכים אנחנו לעיין היטב וללמוד ולהבין את המשך הפסוק הזה. מה הכוונה 'ואנחנו ואשלם ניהומים לו ולאבליו'?! על מי מדובר כאן?! אי על חייא אמר קרא, אם הפסוק מדבר על אנשים חיים או על מתייא אמר קרא, או שהפסוק הזה מתייחס לאנשים שכבר הלכו לעולמם. רישא דקרא, תחילת הפסוק לאו איהו סיפא, לא עולה יפה עם סוף הפסוק, וסיפא דפסוק, סוף של הפסוק לאו איהו רישא, לא מסתדר עם תחילת המקרא. למה?! כי תחילת הפסוק אחזי על חייא, משמע שמדובר על אדם חי שהולך בדרך שובב ועושה עבירות, ובסוף שכתוב 'אשלם ניהומים לו ולאבליו' משמע שמדברים על מתים שיש בהם נחמה, ונמצא אם כן שלכאורה שני חלקי הפסוק סותרים זה לזה!

אלא, אומר הזהר, בעוד דבר נש איהו בחייו, באמת מדברים על אדם חי, והכי הוא, כך מונת הפסוק, כשאדם בחייו הולך שובב בדרך לבו בגין דיצר הרע דביה תקיף יש לו יצר הרע חזק ואתקיף ביה הוא בוער לו בלב ולוקח אותו, מחטיא אותו ומוריד אותו לשאול תחתית, ועל דא אזיל שובב, הוא הולך בדרך של שובבות ולא בעי לאתבא בתיובתא, הוא לא מעוניין לשמוע על תשובה, וכשאתה מדבר אתו על עניני תשובה הוא אומר לך 'תעזוב אותי, לך תעשה אתה תשובה. אני עדיין לא נהניתי מספיק מהעולם הזה'. וכמו שאמר אומר לי, 'עכשיו אני עדיין צעיר, תן להנאות. כשאהיה בן שלשים וחמש אעשה תשובה'.

ג. באמת זו טענה של יצר הרע. קודם כל, וכי הוא חתם חוזה שיגיע לגיל שלשים וחמש?! בבית החיים תוכל למצוא את כל הגילאים, מגיל יום ומעלה. אבל גם אם יגיע לגיל שלשים וחמש, וכי אתה מאמין שכשהוא יגיע לגיל הזה הוא אכן יחזור בתשובה?! הרי ברור כשמש שכשיגיע לגיל שלשים וחמש הוא יאמר, 'רגע רגע, אני עדיין בתחילת החיים, לא נהניתי מספיק. אני מבקש דחיה עד גיל ששים וחמש'... מדוע?! כי היצר לא יתן לו לשוב. היצר יאמר, פלוני זה שבמשך שנים רבות היה תלמיד ותיק שלי, ואולי אפילו בגדר תלמיד המחכים את רבו... ילך עכשיו וישוב בתשובה, וכל העונות שעשה עד עכשיו יתפכו

אומר הזהר הקדוש, אחד כזה שהיצא מתגבר עליו והוא לא רוצה לחזור בתשובה, מי צופה, מי רואה ומי משגיח עליו, **קודשא בריך הוא חמי אורחיו**, הקב"ה מסתכל עליו, ורואה את הדרכים שלו **דקא אזלין בביש**, הולכות בדרך רעה ועקלתון, **בלא תועלתא**, וכל החיים שלו מתבזזים להבל וריק ללא שום תועלת. **אמר קודשא בריך הוא**, אומר הקב"ה, **אנא אצטריכנא לאתקפא בידיה**, אני צריך להכנס כאן לתמונה. אני רואה שהוא מתנהג בדרך שובב וגם איננו רוצה לשוב. אם כן, אני זה שאאחז אותו בידו ואחזיר אותו בתשובה. **הדא הוא דכתיב 'דרכיו ראיית'**, אומר הקב"ה, אני מסתכל וצופה ובוחן את הדרך שלו ורואה **דקא אזלין בחשוכא**, הוא הולך בחושך 'רשעים בחושך ידמו' (שמואל א' ב, ט), **אנא בעי למיהב ליה אסוותא** עלי מוטל התפקיד לתת לו את הרפואה, **הדא הוא דכתיב 'וארפאהו'**, אני ארפא אותו. **קודשא בריך הוא איהו אעיל בלביה אורחיה דתיובתא ואסוותא לנשמתיה**.

מה כתוב כאן?! אדם באים בלבו הרהורי תשובה, והוא חושב, **'אני חוזר בתשובה'**. דע לך שאתה מצדך לא עשית דבר. הקב"ה ברחמיו ובחסדיו ובאהבתו אותך, הוא זה שהכניס בתוך הלב שלך את הרהורי התשובה, את ה'אסוותא לנשמתיה'.

נמצא אם כן, שאנחנו לא עושים אלא עוונות, והקב"ה הוא זה שעושה את הכל בשבילנו, ואפילו את התשובה שאנחנו חושבים שאנחנו עושים, למעשה הקב"ה הוא שעושה ופועל את זה. ואם כן, איך אפשר שבימים האלו לא נשוב בתשובה?! הלא הקב"ה בימים האלו עושה עבורנו את הכל בחסד ובחיבה יתירה, נתן לנו את המתנה המיוחדת הזו של התשובה, ולא די בזה אלא גם מעורר אותנו לתשובה ומכניס בנו הרהורי תשובה, ואיך אפשר שאדם בימים האלו ינעל את הלב שלו ויתעלם מכל זה?!

'ואנחהו', מפרש הזהר, הוא מלשון 'לך נחה את העם', **אנהיג ליה קודשא בריך הוא הקב"ה** לוקח אותו יד ביד **באורח מישור** ומנחה אותו בדרך הנכונה, היפך הדרך שובב', **כמאן דאתקיף בידי דאחרא**, כמו אדם שתועה בדרך ולא יודע את הדרך הנכונה ונותנים לו יד ומוליכים אותו, **ואפקיה מגו חשוכא**, והקב"ה מוציא אותו מתוך החושך.

תנחומי הקב"ה **למלאכי השרת המלווים את האדם בזמן שעושה תשובה** **עכשיו** מפרש הזהר את סוף הפסוק, 'ואשלם ניחומים לו ולאבליו'. ושאלנו, הלא מדברים כאן על אדם חי, ומי כאן צריך ניחומים?!

אלא, אומר הזהר, **קיימא בחיין**, ודאי שמדברים באדם חי, אבל הואיל דאיהו רשע, הלא הסברנו שמדובר כאן באחד שהולך בדרך שובב, ואם כן **מיתא איקרי**. גם בחיי חיותו

לו לזכויות?! הוא כבר ימצא לאדם תירוצים חדשים וימנע אותו מלשוב. לכן על אדם לא לומר 'בהמשך אעשה תשובה', אלא יתאמץ ויעשה תשובה עכשיו ומיד.

הוא בגדר מת. הוא מת, נשמתו מתה ומצוותיו מתות, וכמו שאומרת הגמרא (סוטה כא.) שעבירה מכבה מצוה. מהו ואשלם ניהומים לו ולאבליו, קודשא בריך הוא עבד טיבו עם בני נשא, הקב"ה עושה חסד נפלא עם בני אדם דכין דעל בר נש מי"ג שנין והלאה, כשאדם מגיע לגיל שלש עשרה, פקיד עימיה תרין מלאכין נטורין דנטרי ליה, הקב"ה שם לו שני מלאכים שילכו אתו וישמרו עליו, חד מימיניה וחד משמאליה.

כד אוזיל בר נש באורח מישור, בדרך הנכונה ובדרך התורה והמצוות כמו שציווה הקב"ה, אינון חדאן ביה המלאכים האלו שהולכים אותו מימינו ומשמאלו שמחים בו ואתקיפו עמיה בחדוה אווזים אותו בשמחה ושומרים עליו, מכרזין קמיה ואמרין עומדים ומכריזים בכל הרקיעים והעולמות, הבו יקר לדיוקנא דמלכא, תנו כבוד לזה שהולך בדרך התורה והמצוות כדבעי. אבל כד אוזיל באורח עקימו, אם ח"ו הוא הולך בדרך עקומה, בדרך שובב, אינון מתאבלן עליה ומתעברן מיניה, המלאכים אומרים, איך נלך עם הפושע הזה?! הוא בגדר מת עבור המלאכים, הם מתאבלים עליו ועוזבים אותו.

אבל כיון דאתקיף ביה קודשא בריך הוא, כיון שהקב"ה מחזיר אותו בתשובה כמו שראינו ומוליך אותו יד ביד, ואנהיג ליה באורח מישור הקב"ה מוביל את האדם שילך בדרך הנכונה ובדרך המצוות, על זה כתיב 'ואשלם ניהומים לו ולאבליו', ואשלם לו ניהומים בקדמיתא, קודם כל האדם הזה עצמו שמקודם היה בגדר מת, עכשיו נכנסים בו 'ניהומים', הוא מתנחם על מעשיו ומתחרט עליהם, ובתור כן 'ולאבליו' אינון מלאכין דהוו מתאבלין עליה כד אתעברו מיניה והשתא דאתהדרו בהדיה, עכשיו חוזרים המלאכים שהתאבלו עליו והולכים יחד אתו, הא ודאי ניהומים לכל סטרין זו היא הנחמה לכולם, לו עצמו ולמלאכים, והשתא איהו חי ודאי, עכשיו הוא בגדר חי, כיון שאחיד באילנא דחיי וכיון שהוא אחוז באילן החיים כדן אקרי בעל תשובה.

עד כאן מדברי הזהר הקדוש, ושם האריכו רבותינו עוד בענין התשובה. ואחרי שאנחנו רואים את גודל החסד והרחמים שיש להקב"ה עלינו, כשאת הכל הוא פעל ועשה, נתן לנו את התשובה ונתן בנו הרהורי תשובה, והוא רק עומד ומצפה שלא ננעל את הלב בפני הרהורי התשובה האלו ונשוב בתשובה ואז הוא יאחז אותנו בידו ויוליך אותנו בדרך מישור, איך אפשר שלא ננצל את הימים האלו?! איך אפשר שאדם בימים האלו לא יתפעל מהחתירה החתורה, ואיך יתכן שאדם לא יתיירא מהמשפט שבראש השנה!?

אפילו על המצוות שלנו אנחנו צריכים לעשות תשובה

רבי ישראל מסלנט זצ"ל כותב כי במה יתרצה עבד אל אדוניו, במה באמת אדם יוכל להיות רצוי אצל הקב"ה, הלא בשברון רוח. כשאדם מגיע למשפט בשברון רוח והוא יודע שכל כולו תלוי בחסדי ה' יתברך, והוא מצד עצמו אין לו כלום, בזה הוא נעשה רצוי אצל ה'.

רבינו הרמ"ע מפאנו זצ"ל בספרו עשרה מאמרות (מאמר חיקור הדין ח"א פי"ב) מפרש את הפסוק 'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', כי אפילו במה ש'יעשה טוב', אפילו באותם המצוות והמעשים הטובים שאנחנו עושים, יש חסרונות. גם אם לא נדבר בכלל על העוונות שלנו, אלא נבדוק רק את המצוות שלנו, גם אז יאחו אותנו פחד וחלחלה. נקח לדוגמא את מצות תפילה. מי לא מתפלל?! כולם מתפללים. אבל בוא ותבדוק כיצד אתה מתפלל. אם חלילה היה קורה מקרה, שהמחשבות שלך בזמן התפילה היו יוצאות בקול גדול ונשמעות לאחרים, מה היה קורה?! אוי ואבוי... ואמנם הקב"ה עשה אתנו חסד שאף אחד מסביבנו לא שומע את המחשבות שלנו, אבל הלא בשמים שומעים! בשמים שומעים שתי קולות כשאתה מתפלל. גם את קול התפילה הבוקע מפיד, וגם את קול המחשבה.

איך אפשר לעמוד לפני מלכו של עולם ולהתפלל, כשהמחשבה והדעת נתונים במקום אחר?! על זה לבד אנחנו צריכים לעשות תשובה. וכך בכל המצוות, אם תבדוק ותעיין תמצא שצריך לעשות גם עליהם תשובה רבתי. בלימוד התורה, האם אתה מגיע לשיעור עם הראש, או רק מן הכתף ולמטה?!... יש אחד שנמצא בשיעור, אבל הראש שלו לא נמצא בשיעור. איפה הראש שלו?! עדיף שלא תשאל ולא תדע... יש אחד שהראש שלו בסעודה, יש אחר שהראש שלו בקופה הרושמת שעובדת שעות נוספות, ואתה יכול לראות אותו יושב בשיעור כשכולו שמח וטוב לב כשהוא מחשב את ההכנסות והרווחים... יש מישהו אחר שמגיע לשיעור בשביל מנוחה. הרב יושב ומדבר, והוא יושב ומנמנם. אשרי חלקו שנרדם מתוך דברי תורה... זו לא צורה של תלמוד תורה כרצון ה' יתברך. תבוא לשיעור תורה בחיות, בשמחה, עם הראש, ואל תשב בשיעור כשאתה רוצה לצאת בכל רגע, מצפה ומחכה מתי כבר יגמר השיעור.

כך גם שבת. אדם יבוא ויבדוק איך נראית אצלו השבת. האם שבת אצלו היא עם כל ההכנה והשמחה, וכמו שנאמר 'ושמרו בני ישראל את השבת' 'ושמרו' פירושו שייצפו ויחכו מתי כבר תבוא השבת [מלשון הפסוק 'ואביו שמר את הדבר'], או לא. היו מגדולי ישראל שמיום רביעי בשבוע כבר לא יכלו לדבר אתם. למה?! שבת מתקרבת. הרי כל אחד מאתנו לו היה יודע שבעוד שבוע יבוא המלך לביתו, היה יכול להתעסק בדברים אחרים?! כל דעתו נתונה לביקור של המלך הקרב ובא, וכל מרצו וזמנו מוקדשים להכנות לקראת הביקור של המלך. ומה אנחנו עושים בשבת המלכה?! מזמינים אותה ואומרים 'בואי כלה בואי כלה', ואחר כך הולכים לישון....

דוגמא נוספת. יש מצוה שאדם נוהג להתהדר בה, והיא מצות הצדקה. בוא ותעיין אם אתה עושה את המצוה כמו שצריך. קודם כל תבדוק, אם אתה נותן מספיק. וכי נראה לך שאם שמת בבוקר ב'ויברך דוד' שלשים אגורות לצדקה יצאת ידי חובה?! יש כאלו

שמקפידים על זה מאד, וכשמגיעים ל'ויברך דוד' שמים שלשים אגורות בצדקה. למה דווקא שלשים?! כי כתוב שצריך לשים שלוש מטבעות. בסדר, ולמה שלא תתן שלש שקל?! חיישינן לבל תוסיף?!... 'לצרכיך כמה אתה נותן ולשולחן רבך כמה אתה נותן'!

זה על כמות הנתינה לצדקה. ומה עם צורת הנתינה?! האם אתה נותן צדקה באהבה, בשמחה ובחיבה יתירה?! אתה מצפה מתי תגיע מצות צדקה לידך?! הבן איש חי זצ"ל כותב (עוד יוסף חי (פרשת ויגש אות יב) על אביו רבי אליהו, שהיה מחבב את המצוות ומהדר בהם, ומביא דוגמא אחת לזה מענין הצדקה. אנחנו הרי לא יכולים לתת צדקה בשבת אבל אביו הגאון הצדיק זצ"ל היה דרכו להניח מערב שבת על אדן החלון שנים או שלוש ערמות של מטבעות, וביום שבת היה עומד כנגדן ומתנדב לצדקה, וכן היו חסידים מחבבי מצוות שהיו מכינים שתי מטבעות עטופים בנייר, ועוד מטבע עטופים בנייר, והיו מניחים אותם באדן החלון רחוקים זה מזה, וכשהיו מגיעים בתפילה ב"ויברך דוד" לפסוק ואתה מושל בכל היו אומרים בלב זה אני מתנדב לצדקה ע"ש.

מישהו מכין כאלו הכנות לשבת?! כולם מכינים לשבת גרעינים או סוכריות, ולא סתם הכנה אלא הכנה רבה. מה עם הכנה כזו להכין מיום ששי צדקה לשבת?! וזו דוגמא בעלמא, ואוהב מצוות לא ישבע מצוות, ומי שאוהב ומחבב מצוות מוצא את הדרכים להרבות במצוות.

פעם נפגשו שני צדיקים, ואחד שמע את חברו נאנח. שאל אותו, 'על מה אתה נאנח?!' אמר לו: 'על כל העבירות שלי'. אמר לו הצדיק השני, 'תראה, אגיד לך את האמת, מזה אני לא כל כך מתפעל. למה?! כי הרי הקב"ה נתן לנו את התשובה, וכמו שראינו מקודם מדברי הזהר הקדוש איזה הכנות הקב"ה הכין כדי שנחזור בתשובה, ואם כן בוודאי שנזכה לחזור בתשובה ולתקן את הכל. אתה יודע ממה אני כן מפחד?! מהמצוות שלי. מהמצוות שלי אני מתבייש. האם אנחנו עושים אותם כמו שצריך?!'

וכך הלאה. תקח לדוגמא את אותה המצוה שאתה חושב שאותה אתה עושה הכי טוב, ותבדוק ותעיין בה, ותראה שיש לך עוד הרבה מה לשפר ומה לתקן במצוה. ואני לא מדבר על אותם המצוות שבכלל לא קיימנו כגון פטר חמור... אלא במצוות המצויות והשכיחות יום יום, כמו ציצית, תפילין, וכיוצא. בספר קיצור שלחן ערוך (סימן קכ"ח ס"ג) כתוב שהמדקדקים בודקים בימים אלו את המזוזות והתפילין שלהם. יש אחד שמניח תפילין שקיבל מסב סבו, בלי שיוודע מה מצב הפרשיות והאם התפילין בכלל כשרות או לא. על האדם לדעת שהתפילין שלו כשרות! וזה מצד עצם כשרות התפילין, ומצד ההנחה על האדם לבדוק האם הוא שמח בבואו להניח תפילין שהוא הולך לקיים שמונה מצוות עשה דאורייתא, או לא.

כלל הדברים, הימים האלו הם ימי הכנה ליום המשפט, ובימים אלו על האדם להתרחק מכל שאר העניינים ולהיות מרוכז רק בראש השנה ובהכנות לראש השנה. הימים האלו הם ימי תשובה, וכל אחד שקצת יתבונן יראה שיש לו הרבה מה לתקן ומה לשפר, הן מצד ה'סור מרע' וגם בחלק של ה'עשה טוב'. וכמו שראינו בדברי הזהר, הקב"ה נתן לנו את התשובה וגם מעורר אותנו לתשובה, ואנחנו רק צריכים לא לנעול דלת בפני התשובה אלא לבוא ולהטהר, וה' יהיה בעזרנו אמן ואמן.

חידושי תורה פרשת כי תבא

א. בענין סמיכות פרשת עמלק לפרשת ביכורים

דברים (כ"ו א'): "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה, וירשתה וישבת בה, ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלהיך נתן לך, ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם".

ובתב רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל: "והיה כי תבוא, לעיל מיניה כתיב תמחה את זכר עמלק, וסמך ליה והיה כי תבוא אל הארץ, שנצטוו למחות זכר עמלק מיד בכניסתן לארץ, ועל זה רצה עמלק לעכב ביאתן, שהוא הגיד למלך מצרים כי ברח העם, וכן הגיד ללבן כי ברח יעקב, ועל כן סמך לו פרשת בכורים שמזכיר בה ארמי אובר אבי".

והיום יום הששי, ערב שבת קדש פרשת כי תבוא, בהיותי קורא הפרשה שנים מקרא אחד תרגום, עלה בדעתי בס"ד לפרש באופן נוסף מדוע נסמכה פרשת עמלק לפרשת בכורים, ובהקדם דברות קדשו של הגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן ז"ל מלובלין בספרו פוקד עקרים (אות ה') שכה כתב: "וזאת נבואה ראשונה שנזכר בה שם זה "צבאות", שממנו המשכת ריבוי הצבאות כנ"ל, ועל כן חנה הנביאה פעלה על ידי שם זה ליפקד בבנים, וכן הלשון "פקדתי" שבלשון זה נפקדים כל העקרים והעקרות, ובא הולדת וריבוי הזרע, ואצל עמלק בהיפך על ידי זה נמשך מחיית זרעו, לפי שהוא ההיפך מריבוי צבא ה' וזרע ישראל, ועל כן אמרו בראש השנה (ח' א') אימת לבשו כרים הצאן באדר מתעברות באדר, וישראל נמשלו לצאן ואז הוא זמן ריבויים, וכך קבלתי כי בחודש זה "אדר" מסוגל מטעם זה לפיקוד עקרים ועקרות.

והיינו לפי שחודש זה מיוחד למחיית עמלק, וכל מניעת הולדה שנמצא בזרע ישראל הוא רק מקטרוג עמלק, שחתך מילותיהם של ישראל וכו', המקטרג נגד קדושת הברית שבזרע ישראל שממנו נמשך הריבוי וההולדה, ובני יוסף אמרו ליהושע ואני עם רב אשר עד כה ברכני ה' (יהושע י"ז י"ד), כי בו היה ברכת הריבוי שהיא קדושת היסוד, ועל כן הוא יוסף שטנו של עמלק כמו שאמרו ז"ל (ב"ר פע"ה סי"ב), ואות הברית הוא המבדיל בין ישראל לעמים, ועל ידי שישראל מובדלים מהעמים על ידי זה בא הריבוי בהם, דעל כן במצרים ויפרו וירבו דאחת היתה ופירסמה הכתוב, וכן אמרו בספרי (פרשת כי תבא) ויהי שם לגוי מלמד שהיו מצויינים, ועל ידי זה היו עצום ורב" עש"ב.

ובספרו רסיסי לילה (אות נ"ג) הוסיף הגאון רבי צדוק הכהן ז"ל וכתב: "המן נתפאר ברוב בניו, וחשב להאביד בני ישראל, ונהיה להיפך, כי עקרה ילדה שבעה היא חיבור אותיות ו"ק ורבת בנים אומללה, ועל כן יוכלו לפעול פיקוד עקרים ועקרות בפורים, אותם שהיה להם כבר ימים של צער הרבה על ידי שנעוץ סופן בתחילתן להחזיר הכל למקורן זוכין לבנים, כי כל עקרים ועקרות דישאל נמשך משורש עמלק, שהיה מחתך מילותיהם ואומר טול מה שבחרת, דמקטרג על מה שהשי"ת בוחר בזרע ישראל", עיין בכל דברי קדשו זצ"ל (שם ושם) ותראה נפלאות מתורת ה' ודוק היטב.

ומבואר באר היטב שכל בחינת עקר ועקרה שיש בישראל, הוא נמשך משורש עמלק הרשע ימש"ו, ובעטיו של נחש ארור זה אין ריבוי בעם ישראל, וכל שיש מחיית עמלק יש ריבוי והולדה בישראל כנ"ל, והנה על ידי מצות בכורים וזכים לפריה ורביה ופרי בטן עיין בספר המדות ח"ב (ערך בנים אות י"ט), ובמדרש דברים רבה (פ"ג ס"ה): "מה פרי אדמתך צריכים עישור, אף פרי בטנך צריכים עישור, וזו המילה. דבר אחר אמר רבי יהודה בר סימון למה הקיש פרי הבטן לפרי האדמה, שיהיו פרי אדמתך, מכפרים על פרי בטנך, מנין שכך כתיב וכפר אדמתו עמו", והיינו נמי שהרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול כלל הלכות פדיון הבן בהלכות בכורים, ודוק. [וראה נא ראה כי תיבות הפסוק "ולקחת מראשית כל פרי האדמה" עולים בגימטריא: "בזכות הבכורים הכל ילדו, ופריה ורביה בישראל", חושבנא דדין כדין ודוק].

והיינו טעמא דנסמכה פרשת בכורים לפרשת מחיית עמלק, שעל ידי מחיית עמלק שורש העקרות, נפקדים בבנים, והיא היא מצוות בכורים ששכרה בנים ובקיומה מתבטל עמלק ודוק.

ב. בענין מצות ביכורים משבעת המינים

דברים (כ"ו א'): "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה, ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' א, ושמת בטנא, והלכת אל המקום אשר יבחר ה' א לשכן שמו שם".

ופירש רש"י ז"ל: "מראשית, ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבין בביכורים אלא שבעת המינים בלבד, נאמר כאן ארץ, ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה וגו', מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהן ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל שהן שבעת המינים" ובעל הטורים שם כתב: "ולקחת בגימטריא בשבעה המינים", ועיין בדברי הרב ספורנו ז"ל שם.

ובתב שם בספר שפתי כהן על התורה: "מראשית יביא ראשית, מראשית, לראשית, למקום ראשית, לראשית כל ראשית. יביא ראשית, אלו ישראל שנקראו ראשית שנאמר (ירמיה ב' ג') קודש ישראל לה' ראשית, מראשית אלו הביכורים שנאמר מראשית כל פרי וגו', לראשית הוא הכהן שהוא ראשית העבודה, למקום ראשית הוא בית המקדש שהוא ראשית כל העולם, לראשית כל ראשית זה הקב"ה שנאמר (ישעיה מ"א ד') אני ראשון ואת אחרונים אני הוא".

ומבואר דמצות ביכורים אינה נוהגת אלא בשבעת המינים בלבד, וכך שנינו במסכת ביכורים (פ"א מ"ג): "אין מביאים ביכורים חוץ משבעת המינים", והובאה משנה זו בתלמוד מסכת פסחים (נ"ג ב'), ומנחות (פ"ד ב'), ובספרי (ר"פ כי תבא) ילפי לה מגזרה שוה שביכורים אינם באים אלא משבעת המינים, וכמו שהביא רש"י ז"ל לעיל, וכן פסקו כל רבותינו הראשונים ע"ה, עיין לרמב"ם בחיבורו הגדול הלכות ביכורים (פ"ב ה"ב), וספר החינוך (מצוה צ"א) ורש"י הנ"ל, ותוספות חולין (ק"כ ב' ד"ה אף), ופסקי תוספות שם (סימן שנ"ב) ועוד.

ושם בספר שפתי כהן נתן טעם לדבר מדוע מצות ביכורים רק משבעת המינים: "אמרו רז"ל במנחות (פ"ד ב') מראשית ולא כל ראשית, כי אין חייב בביכורים אלא שבעה מיני הפירות

שנשתבחה בהם ארץ ישראל, לפי שאלו המינים הם חיותו של אדם, ושאר מיני פירות אינן אלא להשלים החסרון שלא יהא העולם חסר כלום, כי לפעמים יש בהם צורך, אבל לא כמו אלו השבעה מינים, ומברכתם של שאר פירות תבין שאומר בורא נפשות רבות וחסרונן שהן שאר פירות, על כל מה שברא להחיות בהם, וכל אחד משבעת המינים הוא יש לו אצילות מהשבע כשתדקדק בהם, וכדי שיתברכו כל הפירות, לזה אמר מראשית שהן שבעת המינים ואחר כך אמר כל פרי האדמה שיתברכו כל הפירות שהן בכלל אלו השבעה" עכ"ל.

ומצאתי בתרגום שני למגילת אסתר (י"ג ז') על הפסוק הפיל פור הוא הגורל מיום מיוחדש לחודש שכה תרגם: "ובחודש שבט לא, בגלל דביה ריש ירחא שתא לאילניא דמנהן מקריבן ביכוריא", ולכאורה יש להבין, שהרי הביכורים באים גם מחטה ושעורה, ומהרש"א ז"ל פסחים (ל"ו ב') כתב שגם משאר שלשת מיני דגן דהיינו כוסמין, שבלת שועל ושיפון, ועיין בהגהות רש"ש פסחים שם, ובספר מנחת חינוך (מצוה צ"א אות א') ואכמ"ל.

ותו פשט לשון התרגום אילניא די מנהון מקריבין ביכוריא, מורה שביכורים באים מכל פירות האילן, והרי אינם באים רק מחמשת מיני אילנות וכו"ל, ויש ליישב.

ואולי כוונת התרגום שני כסברת רש"י ז"ל בפירושו לספר נחמיה (י' ל"ו) שכתב: "בכורי כל פרי עץ, בכורי של כל פרי האילן הם מדברי חכמים", הרי שרש"י ז"ל סובר שעם שמצות ביכורים נוהגת רק בשבעת המינים וכן כתב רש"י ז"ל עצמו בפירושו לתורה וכו"ל, מכל מקום מדברי חכמים ביכורים נוהגים בכל פרי האילן, והיינו שאמר התרגום: "אילניא די מנהון מקריבין ביכוריא", ומכאן מצאנו מקור נפתח לדברי רש"י ז"ל בנחמיה ודוק. [ורש"י ז"ל היה לו תרגום שני לאסתר ומזכירו בפירושו לתורה דברים (י"ג ד') עיין שם. ורש"י גם בפירושו לתלמוד מגילה (י"ג ב') מביא תרגום אסתר, אבל שם אינו מוכרח שהוא תרגום שני, ויתכן שכוונתו לתרגום ראשון עיין שם ודוק].

ובן מפורסמים דברות אותו חד מן קמאי מרבתינו הראשונים ע"ה, הנדפסים בסוף חידושי הר"ן חולין (ק"כ ב') שכה כתב: "אף על גב דאינו חייב להביא ביכורים אלא משבעת המינים, מכל מקום אם רצה להביא משאר מינים מביא דתנן התם רבי שמעון אומר מעטרין את הביכורים חוץ משבעת המינים רבי עקיבא אומר וכו', משמע דאם רצה להביא משאר מינים מביא", והביא דבריו הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל בתוספותיו למשניות ביכורים (פ"ג מ"ט אות י"ט) וסיים בצ"ע, ועיין מנחות (פ"ד ב') ע"ש.

ופשט לשון אותו קדמון ז"ל שהביכורים שמביא משאר פירות האילן תורת ביכורים להם גם מן התורה, ולא כרש"י בפירושו לנחמיה שרק מדברי חכמים, והדברים ארוכים ועיין בזה לגאון מלבי"ם ז"ל בפירושו לנחמיה שם, ובתפארת ירושלים למסכת ביכורים הנ"ל, ובאריכות לאב ובנו בספר משנת רבי בנימין על מסכת ביכורים שם מה שכתבו הגאון המחבר רבי בנימין רבינוביץ ז"ל ובנו הגאון האדר"ת ז"ל, ובהגהות הגאון מהר"פ פרלא ז"ל הנדפסים בקובץ נועם (כרך כ"ב דף ש"א ודף שכ"ד) ואכמ"ל. [מה שכתבתי שהחידושים לחולין שם לא יצאו מרבינו הר"ן ז"ל היינו ממאי דכתיבנא מפי סופרים בחיבורי כנסת יעקב (דף ע"ד ואילך) ע"ש].

ובהיותי בזה ראיתי לרבי חיים ב"ר בצלאל ז"ל אחי מהר"ל מפראג ז"ל בספרו ספר חיים (ח"א פרק ד') שכתב: "ורבותינו במסכת כתובות (ק"ה סע"ב) אמרו כל הנותן דורון לתלמיד חכם כאילו הקריב ביכורים, שנאמר ויביאו לאיש לחם ביכורים, והכונה לפי שביכורים באים רק מן החיטים, ולא זכו לה ישראל עד עצרת שכבר קבלו ישראל את התורה, אבל בפסח שלא קבלו את התורה, לא היה קרבנם רק מנחת העומר שעורים שהוא מאכל בהמה, ואדם זה המכבד את החכמים אפילו אם הוא עם הארץ ראוי הוא לאותו קרבן שזכו עליו גם ישראל כשקבלו את התורה".

והנה מה שכתב בספר החיים שהביכורים באים "רק" מן החיטים - בעניותי אני מבין דברי קדשו ז"ל, שהרי מצות ביכורים נוהגת בכל שבעת המינים ולא רק בחיטים, וכמו שהבאתי לעיל בארוכה וצ"ב.

וראיתי לגאון בעל כלי יקר על התורה בספרו עוללות אפרים ח"ב (עמוד י"ד מאמר ק"ז דמ"ב ע"ד) שלענינו דרך באותה דרך ובאותו רעיון שכתב בן זמנו ומקומו הוא ספר החיים הנ"ל, וכה כתב: "מה שבא העומר מן השעורים ויש לו שיעור, כי שיעור העומר ידוע, ושתי הלחם של עצרת בא מן החיטים ורז"ל לא נתנו בהם שיעור וכו', הטעם שעדיין ישראל לא קבלו את התורה מפסח עד עצרת ולא יצאו עדיין מכלל בהמה לכלל אדם וכו', ולפיכך קרבנם בא מן השעורים שהוא מאכל משותף לאדם ולבהמה וכו', אמנם כאשר קבלו את התורה באו לכלל אדם ולכך היה קרבנם חיטים שהוא מאכל מיוחד לאדם, רמז לתורה ואין לה שיעור וכו', אמנם בעצרת קבלו תורה והיה קרבנם מן החיטים המיוחד למאכל אדם כאמור ואין להם שיעור" ודוק היטב.

אמנם מה שכתב בספר עוללות אפרים שלש פעמים "דשתי הלחם של עצרת אין להם שיעור ולא נתנו רז"ל שיעור - עם שאיני כדאי בעניותי אני מבין דברי קדשו ז"ל, והרי מקרא מלא בספר ויקרא (כ"ג י"ז) ממשבותיכם תביאו לחם תנופה שתי, שני עשרונים סולת תהינה" וגו', הרי מפורש במקרא שיעור שתי הלחם, ועיין בדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות תמידין ומוספין (פ"ח ה"ד), ובספר החינוך (מצוה ש"ז) ושם במנחת חינוך (אות ב') וצל"ע.

והנה זכיתי בס"ד להדפיס בקצרה הערתי הנ"ל על ספר החיים בקובץ התורני "אוצרות ירושלים" שנת תשל"ב (גליון ק"ב), ובהרחבה בקובץ התורני "כרם שלמה" דבובב שנת תשמ"א (גליון חשון דף מ"ד) וכנ"ל, ואחר כך חכם אחד שליט"א שם בכרם שלמה (גליון טבת דף מ"ו) יצא ליישב דברי ספר החיים וכה כתב: "לא קשיא, דאין כוונת בעל ספר החיים על מצוות ביכורים הכתובה בפרשת כי תבא, אלא רק על מצות שתי הלחם שנקראת לחם ביכורים, והם אינם באים אלא מן החיטים, ומקרא מלא בספר במדבר (כ"ח כ"ו) וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה, ופירש רש"י חג שבועות קרוי ביכורי קציר חיטים על שם שתי הלחם שהם ראשונים למנחת חיטים הבאה מן החדש, ועיין מנחות (ס"ח ב') עכ"ל.

ויישר כוחו שטרח להעמיד ולהסביר הדברי בעל ספר החיים ז"ל, וכאשר אנחנו מצווים להעמיד דברי החכמים, שלא יאמרו דבר היפך דברות רז"ל, אבל המעיין יראה יבין ויבחין אם אכן לכך נתכוין הגאון בעל ספר החיים ז"ל דהיינו מצות שתי הלחם, ולא על מצות ביכורים, והרי מהא דבספר החיים הביא להיא דכתובות הנ"ל "כל הנותן דורון לתלמיד חכם כאילו הקריב

ביכורים", מבואר בדמיונות ביכורים ממש מדובר ולא בשתי הלחם, וכמפורש בתוספות כתובות שם דעל ביכורים קאי ולא על שתי הלחם ודוק.

ואם משום גודל התמיה צריכים אנחנו לדחוק הדברים ז"ל, הרי גדולה מזו כתבתי שבעל כל יקר ז"ל כתב שלשתי הלחם לא נתפרש השיעור, והרי הוא מקרא מלא כנ"ל, ואקצר.

ומה שכתבו רבותינו הנ"ל שהשעורים מאכל בהמה ולא מאכל אדם - עיין מה שהארכתי בזה בקובץ התורני "אוצרות ירושלים" שנת תשל"ו (גליון קצ"ד סימן תק"ס אות ר"ב), ועכשיו צולם בחיבורי כנסת חיים (דף ק"ד) ומה שהוספתי בגליון שם וצרף לכאן.

ג. בענין והותירך ה' בפרי בטנך, ובפרי בהמתך, ובפרי אדמתך

דברים (כ"ח י"א): "והותירך ה' בפרי בטנך, ובפרי בהמתך, ובפרי אדמתך", הרי שכאן הסדר פרי בטנך, בהמתך, אדמתך, והקדימה בהמתך לאדמתך, וכסדר הזה ממש נמצא עוד שם (ל' ט').

אבל שם בדברים (ד' י"ג): "ואהבך וברכך והרכך וברך פרי בטנך, ופרי אדמתך, שגר אלפיך ועשרות צאנך", הרי שסדר הדברים פרי בטנך, פרי אדמתך, פרי בהמתך, וכסדר הזה ממש, דהיינו פרי בטנך, אדמתך, בהמתך, נמצא עוד שני פעמים בספר דברים שם (כ"ח פסוק ד', ופסוק י"ח) ע"ש.

וצריך להתבונן ולדעת מה פשר דבר, ומדוע התורה שינתה הסדר ממקום למקום, וצ"ב.

ד. בענין ועבדת שם אלהים אחרים

דברים (כ"ח ל"ו): "יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך ועבדת שם אלהים אחרים עץ ואבן".

ורש"י ז"ל כאן סתם ולא פירש מאומה, אבל שם לקמן (פסוק ס"ד): "והפיצך ה' בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ ועבדת שם אלהים אחרים, אשר לא ידעת אתה ואבותיך עץ ואבן", פירש רש"י ז"ל: "ועבדתם שם אלהים אחרים כתרומתו לא עבודת אלהות ממש אלא מעלים מס וגולגוליות לכומרי עבודה זרה".

וצ"ע מדוע רש"י ז"ל לא פירש כן כבר לעיל בפסוק ל"ו, והוא דקדוק עצום אצלי וצ"ב, ורשמתי למזכרת עד שנעיין בדברות מפרשי רש"י ז"ל.

ה. בענין אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים

דברים (כ"ט א'): "ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו".

ובס"ד נתעוררתי להבין והרי כבר מתו כל יוצאי מצרים, כי כאן מדובר אחרי ארבעים שנה במדבר עיין לקמן פסוק ד', ואם כן מה שייך לומר אתם ראיתם, ודוחק לומר שמדבר עם אותם שלא נגזרה עליהם הגזירה, דהיינו הקטנים מגיל עשרים והגדולים מגיל ששים, שהרי כאן הכתוב אומר: "ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם וגו'", ועיין. ורשמתי למזכרת עד שנעיין בדברי רבותינו המפרשים בעזה"ת.

ועכשיו מצאתי בספר שפתי כהן על התורה (שם דע"ב ע"ג) שכה כתב: "ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו וגו'". זה היה בשנת הארבעים וכבר תמו כל הדור שנאמר (דברים ב') ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי אתה עובר היום את גבול מואב וגו', כי מתו כולם, וכן הוא אומר (במדבר י"ד) במדבר הזה יתמו ושם ימותו וגו', וטפכם אשר אמרתם לבז וגו', אם כן אותם שראו מתו, אם כן איך אמר "אתם ראיתם" את אשר עשה ה' לעיניכם.

ונוכל לומר שמשה מדבר עם הזקנים שהם למעלה מבן ששים ועם פחותים מבן עשר שנים ומעלה שלא נגזרה עליהם גזירה, שנאמר (שם כ"ט) וכל פקודיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה, במדבר הזה יתמו ושם ימותו, ואומר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה, שהן מבן עשרים שנה ומעלה כל יוצאי צבא, ולזה אמר אשר ראיתם, ואמר לעיניכם כנגד הזקנים והטף, וכפי מה שכתבנו שהביא הקב"ה כל הדורות למצרים והארכנו בזה, יהיה פירוש אשר ראיתם ולעיניכם, ידבר עם כל דור ודור עכ"ל. [ומה שכתב שהפחותים מבן עשר שנים שלא נגזרה עליהם הגזירה עם, שבדקתי וראיתי שכך הגרסה גם בדפוס ראשון של ספר שפתי כהן על התורה, פשוט שהוא טעות הדפוס וצריך לומר מבן עשרים וכמו שהוא עצמו כתב בהמשך דבריו ודוק].

הרי שכבר הוא ז"ל עמד בשאלתנו, ותירץ כאשר הצעתי בס"ד זאבל עדיין יש להרגיש שהפסוק אומר אל "כל" ישראל וכדכתיבנא, ודוחק למיפסק קרא בסכינא חריפא, ועיין.

מערכות

ו' לחלק

כאחד, ומשמע כל אחד בפני עצמו, עד שיפרט לך הכתוב יחדיו, כדרך שפרט בכלאים".

ועם שבדקתי בדפוס ראשון של חידושי הריטב"א, הנדפסים בעיר סביוניטא שנת שי"ג, וכן הוא בחידושי הריטב"א הנדפסים כעת על פי כתבי יד, ושם ושם כתוב ממש כנ"ל, מכל מקום דברים ככתבן אינן מובנים כלל, דרבי יוחנן דאמר דאי מקרא כי יקח איש אשה ובעלה הוה אמינא עד דמקדש והדר בעיל ותרוויהו בעינן, היינו כרבי יאשיה דהוא סבר דמשמע שניהם כאחד דוקא, ובעינן קרא לחלק, וכל דאין קרא תרוויהו בעינן כנ"ל, ולא אתי הא כתנא רבי יונתן וכפי שכתב הריטב"א ז"ל, ובעל כרחין יש בדברי הריטב"א שגיאת המעתיק והמדפיס וצריך לומר איפכא, דרבי יוחנן סובר כרבי יאשיה, ואילו התנא רבי סובר כרבי יונתן, וזה ברור לענ"ד.

ומלבר שהדברים מוכרחים מדברי התלמוד בקידושין שם כמשנ"ת, רואה אני שכך הוא להדיא במקור דברי הריטב"א ז"ל, דהיינו בדברי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בחידושי שם, שכתב: "עד דקדיש והדר בעיל קא משמע לך, ואי קשיא לרבי, נמי נימא הכי, איכא למימר דרבי סבר לה כמאן דאמר משמע שניהם כאחד ומשמע כל אחד בפני עצמו, עד שיפרט לך הכתוב יחדיו, (והיינו רבי יונתן), ורבי יוחנן סבר לה כמאן דאמר משמע שניהם כאחד". (והיינו רבי יאשיה).

הרי שהרמב"ן ז"ל כותב במפורש דהתנא רבי סובר כרבי יונתן, ומינא דרבי יוחנן סובר כרבי יאשיה, וכן כתב הרשב"א ז"ל: "הוה

בבא מציעא (צ"ד ס"ב): "תניא איש אשר יקלל את אביו ואת אמו, אין לי אלא אביו ואמו, אביו בלא אמו, אמו בלא אביו, מנין, תלמוד לומר אביו ואמו קלל, אביו קלל, אמו קלל, דברי רבי יאשיה, רבי יונתן אומר משמע שניהם כאחד, ומשמע אחד בפני עצמו, עד שיפרט לך הכתוב יחדיו".

ופירש רש"י ז"ל: "הניחא, הא דלא מיבעי לך או לחלק לרבי יונתן דלא בעי לחלק ואומר דנשבר ומת, הוי משמע או האי או האי מצי למדרשיה לרבות שבויה: אביו קלל אמו קלל, בתחילתו סמך קללה לאביו, בסופו סמך קללה לאמו: עד שיפרט לך הכתוב יחדיו, כמו שפרט לך הכתוב יחדיו בחורש שור וחמור, דמדאיצטריך למיכתב יחדיו שמעינן דאי לא כתביה הוה משמע שלא יחורש לא בשור ולא בחמור".

קידושין (ט' ב'): "ובביאה, מנא לך, אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן דאמר קרא בעולת בעל, מלמד שנעשה לה בעל על ידי בעילה. אמר ליה רבי זירא לרבי אבהו, ואמרי לה ריש לקיש לרבי יוחנן, כעורה זו ששנה רבי ובעלה מלמד שנקנית בביאה. אי מהתם הוה אמינא עד דמקדש והדר בעיל, קא משמע לך".

והריטב"א ז"ל בחידושי שם כה כתב: "אי מהתם הוה אמינא עד דמקדש והדר בעיל. פירוש דסבירא ליה לרבי יוחנן כרבי יונתן, דאמר דלא משמע אלא שניהם כאחד. וכי תימא רבי דמפיק ליה ביאה דקניא לחודא מהכא, מאי קסבר. הא לא קשיא, דסבירא ליה כרבי יאשיה דאמר משמע שניהם

קידושין, ואסיק תלמודא דברי רבא בתיובתא, והלכה כאב"י דקידושין שלא נמסרו לביאה הוו קידושין, ורבינו הגאון פני יהושע ז"ל תמה וכה כתב: "והא דאסקינן לדרבא בתיובתא, ולא מוקמינן להאי ברייתא, כהאי תנא דלית ליה דרשא דבעולת בעל, דבפרק קמא (ט' ב'), ואם כן לא מייתר ליה ובעלה, דאיצטריך לגופיה ולמעוטי אמה העבריה, אבל רבא סבירא ליה כהאי תנא דדריש בעולת בעל. ואפשר דכיון שעיקר הדין תני בברייתא להיפך, אין לשום אמורא לחלוק משום דרשא דקרא דאפשר דאתא לשום דרשא אחרייתא, וצ"ע בסוגיות התלמוד".

ותמיחה הפני יהושע ז"ל מתיישבת היטב לפי מה שלימדונו רבותינו הראשונים ז"ל הנ"ל, שהרי הם לימדונו שמחלוקת זו מנין למדים שאשה נקנית בביאה, אם מקרא דבעולת בעל כרבי יוחנן, ואתי כרבי יאשיה דתרווייהו בעינן כל דליכא קרא לחלק, או מקרא דכי יקח איש אשה ובעלה כדאמר רבי, ואתי כרבי יונתן דמשמע כל אחד בפני עצמו דלא בעינן קרא לחלק, אם כן אי אפשר לומר דרבא יסבור כהאי תנא דדריש בעולת בעל, כיון שזה אתי כרבי יאשיה כנ"ל, ואילו התלמוד בבא מציעא (צ"ד ב') מעיד וקורא בקול גדול שרבא כרבי יונתן סובר, כדאמרו: "אב"י סבר לה כרבי יאשיה, ומתרץ לקראי כרבי יאשיה, רבא סבר לה כרבי יונתן, ומתרץ לקראי כרבי יונתן". ופירש רש"י ז"ל: "אב"י סבר כרבי יאשיה, דאמר בעינן חילוק, ואף על גב דלא כתיב יחדיו כמאן דכתיב דמי, ולא משמע ליה לפרושי אחד אחד בפני עצמו, בכל מקום שהזכיר שני דברים ופסק עלייהו דין, או איסור: ורבא, מתרץ להו בתר דעתיה דרבי יונתן, דמשמע נמי אחד אחד לעצמו, ומיהו,

אמינא עד דמקדש והדר בעיל קא משמע לן. ואם תאמר ולרבי מנא ליה דלא נימא הכא. יש לומר דרבי סבירא ליה כמאן דאמר משמע שניהן כאחד, ומשמע אחד אחד בפני עצמו, עד שיפרט לך הכתוב יחדיו, כדרך שפרט לך בכלאים, ורבי יוחנן סבר כמאן דאמר משמע שניהם כאחד", והן הם ממש דברי רבו הרמב"ן ז"ל, וגם דבריו יוצא דרבי סובר כרבי יונתן, ואילו רבי יוחנן סובר כרבי יאשיה, וזה ברור.

ועייין קידושין (י"ג סע"א) דשאלו אליבא דרבי יוחנן ואימא עד דעביד לכולהו, וראיתי לגאון מרא דתרי תלמודין, רבי אברהם משכיל לאיתן ז"ל בהגהותיו היקרות מצפה איתן שם שכתב: "נראה דלשיטתו דרבי יוחנן פריך, דסבירא ליה דבעינן קרא לחלק כדמוכח בברכות (ה' סע"א), וכן משמע במנחות (כ"ב א' כצ"ל) דדריש ולקח מדם הפר ומדם השעיר דמערבין לקרנות ע"ש, וכן משמע מלעיל קידושין (ט' ב') דאמר הוה אמינא ובעלה עד דמקדש והדר בעיל, דבלא קרא משמע ליה שניהם כאחד, ולשיטתו דרבי יוחנן פריך הכא שפיר, דאילו למאן דאמר דלא בעינן קרא לחלק, לא פריך מידי ע"כ. ודפח"ח.

וזכה כמנהגו הטוב, לדברי רבותינו הראשונים ז"ל שכבר כתבו כן דרבי יוחנן דיליף דהאשה נקנית בביאה מקרא בעולת בעל ולא מקרא כי יקח איש אשה ובעלה, סובר כרבי יאשיה דבעינן קרא לחלק כנ"ל, והוא הוסיף להוכיח כן מעור מקומות כנ"ל. [ומה שכתב להוכיח מההיא דמנחות - לא הבנתי היטב, כי שם רבי יוחנן רק מסביר דברי רבנן ורבי יהודה, אבל אין גילוי מה רבי יוחנן עצמו סובר ע"ש].

קידושין (נ"ב א') בסוגיא דקידושין שלא נמסרו לביאה, אב"י סבר קידושין שלא נמסרו לביאה הוו קידושין, ורבא סבר דלא הוו

בתיובתא, ולא העלה לתרץ כהצעת הפני יהושע, דוק ועיין.

אפילו הכי מצינו למילף שפיר דחדא מינייהו הוא דבעינן, ולכן אסיק התלמוד דברי רבא

ואני ברוב חסדך אבוא ביתך

חסדך דא אברהם, אבא ביתך דא יעקב, אשתחיה אל היכל קדשך ביראתך דא יצחק.

ונראה ברור שנוסח ספרים אחרים שביראתך דא יצחק, מושתת על הידוע שיצחק רומזו ליראה, כדאמרו בספר תיקוני זהר (תיקון ע' דקכ"ה ע"ב): "יראה מסטרא דיצחק", ועוד שם (דע"ז ע"א): "מסטרא דשמאלא דא אתקריאת יראה פחד יצחק", וכן בספר הזהר הקדוש ח"א (דרנ"ג ע"א): "יראה דאיהו לשמאלא ודא פחד יצחק", ועוד, ודוק.

וכאן בדברי ספר הזהר לכאורה מבואר דלא כדברי החיד"א שהוא ז"ל בשני המקומות הנ"ל כתב דבתיבות "ואני ברוב חסדך" ירמוז זכות אברהם, ואילו כאן בספר הזהר מבואר שאברהם נרמז בתיבות "אבוא ביתך", ואין צריך לומר שלפי נוסח ספרים אחרים אין דברי החיד"א עולים כסברת הזהר, שהרי הזהר כאן אומר שיעקב נרמז בתיבת אבא ביתך, ולא בתיבת יראתך, כדכתב החיד"א, ועיין פסחים (פ"ח א') יעקב קראו בית ודוק היטב. [ותן דעתך תיבות "אבוא ביתך" בגימטריא יעקב בן יצחק].

ויש לעיין לפי סברת הספרים אחרים בספר הזהר מדוע המקרא רומז שלושת האבות שלא כסדרן דפתח באברהם ועבר ליעקב וסיים ביעצק וצ"ב.

ומצאתי בספר זהר ח"א (ד"א ע"א): "לא ליבעי ליה לבר נש לאעלא לבי כנישתא, אלא אי אמליך בקדמיתא באברהם יצחק ויעקב, בגין דאינון תקינו צלותא לקמי

כתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו עבודת הקודש מורה באצבע (סימן ג' אות ס"ז): "בכניסתו לבית הכנסת ישהה מעט, ויאמר ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחיה אל היכל קדשך ביראתך וכו', בזכות אברהם הרמוז באמירת "ברוב חסדך", ובזכות יצחק הרמוז באמירת "אשתחיה אל היכל קדשך", כי יצחק נתקדש בהר המוריה, ובזכות יעקב הרמוז בתיבת "ביראתך" על שם ויירא ויאמר מה נורא כו'. ובהכנסו ישתחיה נגד הארון שבו ספר תורה שבו ששם שורה הקדושה".

ובזאת חזר וכתב הגאון חיד"א ז"ל שם בספר עבודת הקודש קשר גודל (סימן ז' אות כ'): "קודם שיכנס לבית הכנסת יתעכב בפתח, ויכוין כי ירא מאד להכנס בהיכל המלך, כי אם בזכות אבות. ויאמר, ואני ברוב חסדך (אברהם) אבא ביתך. אשתחיה אל היכל קדשך (יצחק). ביראתך (יעקב). וקודם שיכנס יאמר פסוק זה בבית אלהים נהלך ברגש. והאומרם אחר שיכנס בבית הכנסת טועה. (רבינו האר"י ז"ל)".

וראיתי בספר הזהר הקדוש ח"ג (ד"ח ע"ב): "פתח רבי אבא ואמר ואני ברוב חסדך אבא ביתך, הכי אוקמוה, דלא לבעי ליה לבר נש למיעל לבי כנישתא, אלא אי אימלך בקדמיתא באברהם ויצחק ויעקב, בגין דאינון תקינו צלותא לקמי דקב"ה הדא הוא דכתיב ואני ברוב חסדך אבא ביתך, אבא ביתך דא אברהם, אשתחיה אל היכל קדשך דא יצחק, ביראתך דא יעקב", ספרים אחרים: ואני ברוב

דלעיל: "כתב בספר הזהר בראשית דף י"א ע"א, לא יוכל האדם להכנס לבית הכנסת רק שיטול עצה תחילה מאבות העולם, שהם תקנו התפלות. וזהו שאנחנו אומרים פסוק ואני ברוב חסדך, זה אברהם. אשתחווה אל היכל קדשך, כנגד יעקב, ביראתך זה יצחק, שכתוב בו ופחד יצחק", ומיד האלהי כמהר"ר אלעזר אזכרי ז"ל, מצאתי מוגה כך, ברוב חסדך זה אברהם, אל היכל קדשך זה יצחק, ביראתך, זה יעקב. איך שיהיה למדנו, כי בהכנס האדם לבית הכנסת, יטול עצה מהאבות על ידי זה הפסוק" עכ"ל.

הרי לנו מפורש שבספרי הזהר בראשית הקדמונים היתה הגירסה אשתחווה אל היכל קדשך דא יעקב, ולפי זה דברי ספר הזהר שהביא בספר מעולפת ספירים כאן אינם מתאימים לא לנוסח הזהר דח"ג שהוא אמר ביראתך דא יעקב, וגם לא לנוסח ספרים אחרים שבספר הזהר ח"ג הנ"ל שאמר אבוא ביתך דא יעקב.

אלא שאחר כך הגיהו ספרי הזהר בראשית כמו שעשה החסיד רבי אלעזר אזכרי בעל חרדים ז"ל, ולפי הגהתו דברי ספר הזהר דח"א עולים בקנה אחד ומתאימים בדיוק עם דברי ספר הזהר דח"ג, וכך דברות החיד"א ז"ל ודוק. [וכבר ידוע שכבר רבו ההגהות והנוסחאות בספר הזהר ועיין בהקדמת ספר ראשית חכמה, ובדברי הרב המגיה בספר הזהר דפוס קושטא, ומה שכתב בזה הגאון חיד"א בהגהותיו לספר הזהר סוף כרך א'].

ודע כי לפי נוסח הזהר שהביא בספר מעולפת ספירים שאמרו "אשתחווה אל היכל קדשך", כנגד יעקב כנ"ל, ראיתי כי תיבות "אל היכל קדשך" ע"ה, עולים בגימטריא "זה יעקב בן יצחק אבינו" ודוק.

קב"ה, הדא הוא דכתיב ואני ברוב חסדך אבא ביתך דא אברהם, אשתחווה אל היכל קדשך דא יצחק, ביראתך דא יעקב."

הרי שכאן מפורש כסדרו של הגאון חיד"א ז"ל, אלא שהזהר כאן נקט דכל המקרא "ואני ברוב חסדך אבא ביתך" רומז לאברהם אבינו, ולא רק תיבות "ברוב חסדך" דנקט וכתב החיד"א ז"ל ועיין.

עוד מצאתי לרבינו הרמ"ק ז"ל בספר תומר דבורה (פרק י') שכך כתב: "השכים ועלה עמוד השחר, התחיל הוא גם כן לבוא ליכנס לבית הכנסת וקשר עצמו בשלשה אבות. בפתח בית הכנסת אומר "ואני ברוב חסדך אבא וגו'", וכולל עצמו בסוד התפארת אדם, כלל חסד וגבורה ותפארת, ונכנס לכנסת מלכות, ומכוין בפסוק בשלשה אבות "ברוב חסדך" דא אברהם, "אשתחווה אל היכל קדשך" דא יצחק, דמסטריה השתחוויה לכפוף קומתו נגד מידת הדין להיות נדחה מפניה, ואז השעה נדחית מפניו, כי יימשך שפע הרחמים מלמעלה עליה למתקה, "ביראתך", דא יעקב, דכתיב ביה "מה נורא המקום הזה". והרי כלל עצמו בהם במחשבה, דיבור ומעשה, כי מחשבה שזכרנו היא הכוונה, הדיבור הוא הפסוק, והמעשה היא ביאתו לבית הכנסת והשתחוויתו נגד היכלו".

ובדבריו ז"ל מבואר כדברות החיד"א ז"ל, ולפי דרכו מבואר שהטעם שיצחק נרמז בפסוק "אשתחווה אל היכל קדשך" דא יצחק, דמסטריה השתחוויה לכפוף קומתו נגד מידת הדין להיות נדחה מפניה, ואז השעה נדחית מפניו, ולכאורה אין זה כטעמו של הגאון חיד"א ז"ל.

שוב מצאתי לגאון רבי שלמה אלגאזי ז"ל בספרו מעולפת ספירים (ליום שנים עשר אות ז') שכך העתיק דברי ספר הזהר ח"א

ימלך באבות העולם מתקני התפלות. ויקדים זכותם כדי שתהיה תפלתו רצויה, ויאמר ואני ברוב חסדך, והוא חסד לאברהם, אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך, זה פחד יצחק, מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, ישראל סבא" עכ"ל.

והנה דבריו הן הם דברי ספר הזהר דח"א וגירסתו היתה רק אברהם ויצחק, והיה קשה לו היכן נרמז "יעקב" ולכן הביא קרא דמה טובו אהליך יעקב.

ואם כנים אנחנו בזה מתבאר בדבריו דגם לפניו בספר הזהר הזכירו רק אברהם ויצחק בלי יעקב ודוק.

והנה עם שנתבאר שבספרי הזהר דפוסים ראשונים לא נזכר יעקב כלל, מכל מקום נאמנים עלינו קדושי עליון רבינו הרמ"ק והרב בעל חרדים ז"ל שהביאו גם כנגד יעקב וכן עיקר וכאשר לימדנו הגאון חיד"א ז"ל, וכן עמא דבר ועיין בספר פלא יועץ (ערך בית הכנסת), ולמו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן כ"ה מאות י"ז ואלף) ואכמ"ל.

ובחיותי קאי בהאי ענינא אצרך בס"ד עוד הערה קטנה בנושא דידן.

ספר הזהר הקדוש ח"ג (דרס"ה ע"א): "אמר רבי שמעון, בשעתא דבר נש אקדים בפלגות ליליא, וקם ואשתדל באורייתא עד דנהיר צפרא, בצפרא אנח תפילין ברישיה, ותפילין ברשימא קדישא בדרועיה, ואתעטף בעטופא דמצוה, ואתי לנפקא מתרעא דביתיה, אערע במזוזה רשימא דשמא קדישא בתרעא דביתיה, ארבע מלאכין קדישין מזדווגן עמיה, ונפקין עמיה מתרעא דביתיה, ואוזפי ליה לבי כנישתא, ומכרוזי קמיה, הבו יקרא לדיוקנא דמלכא קדישא, הבו יקרא לבריה דמלכא,

וברקתי עכשיו בספר הזהר דפוסים ראשונים, הן דמנטובה והן דקרימונא, וראתי שבדפוס מנטובה שנת שי"ח שם בח"א כתוב: "הכי אוקמוה לא לבעי ליה לבר נש לאעלא לבי כנישתא אלא אי אימלך בקדמיתא באברהם ויצחק ויעקב בגין דאינון תקינו צלותא לקמיה קב"ה הדא הוא דכתיב ואני ברוב חסדך אבא ביתך, דא אברהם, אשתחוה אל היכל קדשך דא יצחק ובעא לאכללא לון ברישא ויעול לבי כנישתא", והנה עם שהזכיר שיש לו להמלך עם יעקב, מכל מקום לא נזכר בזהר כל ועיקר מה כנגד יעקב, וכך ממש הנוסח בזהר דפוס קרימונא שם (דף ל"ו) ע"ש.

ועוד שם בזהר ח"ג דפוס מנטובה הנ"ל ד"ח ע"ב כתוב: "הכי אוקמוה דלא ליבעי ליה לבר נש למיעל לבי כנישתא אלא אי אימלך בקדמיתא באברהם ויצחק בגין דאינון תקינו צלותא לקמיה דקב"ה הדא הוא דכתיב ואני ברוב חסדך אבא ביתך, דא אברהם אשתחוה אל היכל קדשך דא יצחק ובעא לאכללא לון ברישא ויעול לבי כנישתא".

ותן דעתך ותראה שכאן רק אמר "אי אימלך בקדמיתא באברהם ויצחק בגין דאינון תקינו צלותא לקמיה דקב"ה" והזהר כאן לא הזכיר כלל וכלל את יעקב, וצריך לומר שנקט שחרית ומנחה דהן תפילות חובה אבל ערבית אינה אלא רשות עיין ברכות (כ"ה ב) ודוק.

ולפי זה מה שכתוב שם בספר הזהר דלעיל ח"א תיבת "יעקב", היא אינה אלא אשגירת לשון, וסמי לה שהרי הזהר שם הביא קראי רק על אברהם ויצחק, וככתוב כן במפורש בספר הזהר ח"ג הנ"ל, וכך ממש הוא בספר זהר דפוס קרימונא.

ולרבינו מאיר גבאי ז"ל בספרו תולעת יעקב (סוד התפילין ד"ט ע"א): "ובכניסתו

וציצית בלבושיה, ואומר אשתחזה אל היכל קדשך ביראתך, קב"ה אמר אן הוא מוראי, הא סהיד סהדותא דשקרא".

ונתעוררתי דלפי האמור שהבא ונכנס לבית הכנסת בלא ציצית ותפילין אם הוא אומר ואני ברוב חסדך אשתחזה אל היכל קדשך - נקרא שמעיד עדות שקר, אם כן אולי עדיף שלא יאמר פסוק זה כלל ועיקר, והכי עדיף, וצ"ע ובדיקה בדברי הפוסקים, ורשמתי למזכרת.

לפרצופא יקרא דמלכא, רוחא קדישא שריא עליה, אכריז ואמר ישראל אשר בך אתפאר, כדין ההוא רוחא קדישא סלקא לעילא, ואסהיד עליה קמי מלכא קדישא, כדין פקיד מלכא עלאה למכתב קמיה כל אינון בני היכליה, כל אינון דאשתמודען קמיה, הדא הוא דכתיב ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו וכו', ולא עוד אלא דקב"ה משתבח ביה, ומכריז עליה בכלהו עלמין, חמו מה בריה עבדית בעולמי, ומאן דייעול קמיה לבי כנישתא, כד נפק מתרעיה ולא תפילין ברישיה

והזהיר

בענין ספר והזהיר

שם התוספות כתבו בשם ספר הזהיר, וכן בתוספות חולין (ק"ו ב' ד"ה אמר רב) וצע"ק.

וראיתי לגאון רבי יצחק פאלאג'י ז"ל בספרו נפש היפה (מערכת ז' אות ד') שכה כתב: "טעם מדוע ספר הזהיר לא נתגלה לאמוראים ולגאונים, ולגדולי הרבנים הרי"ף הרמב"ם ורש"י ורבותינו בעלי התוספות, ואפילו לרמב"ן והרשב"א והרא"ש לא נתגלה עם היותם קדושים - פקח עיניך וראה להרב חיד"א בפתח עינים סנהדרין (צ"ח א' ד"ה וממוצא), ובמה שכתב עט"ר אמו"ר בספר נפש חיים (מערכת ז' אות ה' דס"ו ע"ב) ע"ש, ואני רואה בהרא"ש בפסקיו בחולין פרק כל הבשר (פ"ח סי"א) שכתב וז"ל: וכן נמצא בספר הזהיר וכו', אפשר דאיזה אחרון הכניס זה בתוכו, ואינו מדברי הרא"ש עצמו" עכ"ל.

ובספר ילקוט המאירי חולין (ק"ו ב'): "שם תוד"ה אמר רב וכו' והביא ראה מספר הזהיר וכו' - עיין ספר שם הגדולים ח"ב (מערכת ו' אות ב') ספר והזהיר שספר זה הביאו

כתב רבינו משה ב"ר יעקב ז"ל מקוצי בסמ"ג (עשה כ"ז): "וזה שכתוב בספר הזהיר אמר שמואל לחולין כל היד, ורב ששת אמר וכו'", וביאור מהר"ר אייזיק שטיין שם כתב: "בספר והזהיר יש מוחקין אות ו' דוהזהיר, וטעות הוא כי כך שם הספר "והזהיר", וכך נקרא גם בספר הרוקח (ס"ס פ'), ובהלכות שמחות למהר"ם מרוטנבורג (סימן ל"ח) ובפסקי הרא"ש חולין (פרק כל הבשר י"א) ע"כ.

והגאון חיד"א ז"ל בספרו שם הגדולים חלק ספרים (מערכת ו' אות א') כתב: "והזהיר, כתב מהר"א שטיין בנמוקיו על הסמ"ג (ריש דף רצ"ד) שספר הזהיר שמביאים התוספות נקרא והזהיר עם ו' והביא ראיות. ובתוספות סוף מנחות והביאם מרן בבית יוסף (סימן קכ"ח) כתוב ספר הזהיר".

והנה דברי התוספות בסוף מנחות שציין החיד"א ז"ל נמצאים בדף ק"ט ע"א (ד"ה לא), והיה לו לחיד"א ז"ל להזכיר גם דברי התוספות במנחות שם (ל"ז א' ד"ה קיבורת) שגם

בסוף חולין: "הזהיר" ע"ש, וכן מצאתי להרא"ש ז"ל עצמו בתשובותיו (כלל מ"ח סימן ד' דע"ז ע"ד) שכתב כן בהדיא בשם "ספר והזהיר". ועל פי הדברים האלה איננו צריכים למה שנדחק רבינו ז"ל שהם דברי איזה אחרון ולא דברי הרא"ש עצמו. [גם בספר ים של שלמה חולין (פ"ח ס"ב דק"ט ע"ד ודק"כ ע"א) דפוס ראשון קראקא שצ"ג, ובדפוסים שלאחריו יש להגיה "ספר הזהיר" במקום "ספר הזהיר" תרי זימני].

ובבר הרגיש בזה מהר"ר חיים יהושע אלעזר הכהן חמצי ז"ל בספרו כה תברכו בהשמטות בסוף הספר (דרס"א סע"ב ורע"ג) שכתב: "וסברת ספר הזהיר הביאה גם הרא"ש ז"ל חולין (פרק כל הבשר סי"א), אלא דנפל טעות סופר בדברי הרא"ש ז"ל שכתוב שם "ספר הזהיר", וצריך להיות "ספר הזהיר". וככתוב בהרא"ש שעם הגהות מעדני מלך (דר"כ ע"ב פראג שפ"ח) 'ספר הזהיר', והוצרכתי לזה לפי שראיתי למהר"ר יצחק פאלאג'י נר"ו בקונטרס נפש היפה (מערכת ז' אות ד') דאחר שכתב טעם מדוע לא נתגלה ספר הזהיר, ואפילו להרא"ש ז"ל כתב: ואת אשר אני רואה בהרא"ש בפסקיו בחולין פ"ח סי"א שכתב וכן נמצא בספר הזהיר, אפשר דאיזה אחרון הכניס זה בתוכו, ואינו מדברי הרא"ש עצמו ע"ש". וכעין זה כתב בספר האשל הנקרא לקוטי שושנים (מערכת ז' אות ב').

ובענין שלפנינו כבר התוספות שם בחולין (ק"ו ב' ד"ה אמר רב), כתבו כן בשם ספר הזהיר, אבל לא נמצא בספר והזהיר שלפנינו. ועיין בהקדמה לספר והזהיר שמות (ד"ג ע"א אות ה' ובהערה ה') ואכמ"ל" עד כאן דברי בני נר"ו.

התוספות כאן בחולין וכן ברא"ש, ונקרא והזהיר בוא"ו, ובספר נפש היפה (מערכת ז' אות ד') טעה כאן טעות גדולה במחכ"ת הרמה, שהחליף ספר הזהיר בספר הזהיר, וכתב שבודאי אחד מן האחרונים הכניס זה לדברי הרא"ש ואינו מדברי הרא"ש" עד כאן דברי הרב ילקוט המאירי. ובמחכ"ת דברים אלו לקוחים הם מספר ליקוטי שושנים הנקרא ספר האשל (מערכת ז' אות ב') והיה לו להביאו בשמו. [בספר ילקוט המאירי הרבה פעמים מביא מספר לקוטי שושנים בשמן].

והאמת אומר שגם אני עני בראותי בזמנו דברי הרב נפש היפה תמהתי כן כאשר תמה בספר האשל כנ"ל, אלא שזכרתי להדיא שיש מהדורות תלמוד שבדברי הרא"ש חולין שם במקום "הזהיר" ככתוב בספרים דילן, שם נדפס "הזהיר", ואמרתי שלכן הרב נפש היפה ז"ל כתב כן שנמשך אחר גירסת ספרים אלו וכתב מה שכתב, ולא שהיה כתוב לפניו "הזהיר" והוא נתחלף לו עם "הזהיר", אלא כך היתה הגירסה לפניו, ואכן בדפוס פפד"מ שנת ת"פ (דקס"ה סע"א) כתוב מפורש בדברי הרא"ש "וכן נמצא בספר הזהיר", ועם שעדיין קשה, ומה גם שהתוספות בחולין שם הביאו בשם ספר הזהיר, מכל מקום בזה נקלשת התמיה על הרב נפש היפה ז"ל.

ואקבע כאן דברי בני היקר רבי חזקיה הי"ו בהגהותיו לספר נפש היפה שם, על מה שהביא שבדברי הרא"ש כתוב זהר כתב: "כן הוא בפסקי הרא"ש ז"ל הנדפסים בתלמוד וויין תר"ה (דקס"ד ע"ד) שהיה לפני רבינו בעל נפש היפה ז"ל, ובפסקי הרא"ש דפוס ראשון (דקע"ב סע"א) ויניציאה רפ"א, הנדפסים בתלמוד

ויהי נועם

במוצאי שבת

שבמוצאי שבת קודש בשעת הבדלה מברכים על בשמים, וטעמו של דבר כתב הטור שם, ובהרחבה כתב הגר"ז ז"ל: "הנהיגו חכמים להריח בבשמים בכל מוצאי שבת, כדי להשיב את הנפש שהיא דואבת ליציאת השבת בשביל הנשמה יתירה שהלכה לפיכך מיישבים ומשמחים אותה בריח טוב, במה דברים אמורים כשיש לו בשמים, אזי הוא צריך להריח בהם, אבל אם אין לו אין צריך לחזור אחריהם כדרך שמחזירים אחר המצות, הואיל ואינם אלא בשביל להשיב את הנפש"

ובס"ד עלה בדעתי לומר דהוא הדין והוא הטעם לאמירת ויהי נועם במוצאי שבת, והוא על המבואר בספר תהלים (צ' י"ז) שעל הפסוק ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו" כתוב בתרגום שם: "ויהי בסימותא דגן עדן מן קדם ה' עלנא ועובדי ידינא מניה יתקנון", הרי שבפסוק זה מבקשים שבסימותא דהיינו הריח הטוב שבגן עדן יהיה עלינו, ולכן במוצאי שבת בעת שהנשמה יתירה עוזבת את האדם מבקשים שהריח הטוב שבגן עדן יבוא עלינו, והוא כטעם הרחת ההבשמים בהדלה וכנ"ל ודוק היטב.

רבותינו ז"ל בטור ושלחן ערוך או"ח (סימן רצ"ה) כתבו שבתפילת ערבית של מוצאי שבת קדש אומרים ויהי נועם וכו', ומו"ז הגאון ז"ל בכף החיים שם (אות א') כתב: "ואומרים ויהי נועם, לפי שהוא מזמור של ברכה שבו בירך משה לישראל בשעה שסיימו מלאכת המשכן, ונוהגין לכפול פסוק אורך ימים אשביעוהו שעל ידי כן נשלם השם היוצא ממנו. טור. ועיין מגן אברהם. ובתשב"ץ כתב שיש בו ק"ל תיבות כמנין הכהני"ם, שכהני חשמונאי היו אומרים אותו ז' פעמים במלחמה ונוצחין, ולכך נעלם זי"ן בויהי נועם שכל האומרו ז' פעמים ניצול מכלי זי"ן. אליה רבה (אות ב'). ובשער הכוונות (דף ס') כתב מה שנוהגין לומר בכל מוצאי שבת ויהי נועם הוא כדי להמשיך תוספת קדושת שבת לכל ימי השבוע הבאה עד שבת האחרת, ומזמור זה של ויהי נועם צריך לאומרו כולו מעומד ועל הפחות תאמר פסוק זה מעומד ואחר כך תשב, והטעם הוא כי הכוונה עתה לקבל אור החזון מן הבינה הנקראת נועם ה' מסוד תוספת שבת ולכן צריך שיהיה מעומד. ועיין שם מה שהאריך בכוונת הפסוק הזה".

ועוד מפורש בטור ושלחן ערוך שם (סימן רצ"ז)

ויהי נועם

בהדלקת נר חנוכה

מעולה כל השנה, שיאמר בחנוכה כל לילה אחר הדלקת הנרות, שבע פעמים ויהי נועם, כך מצאתי כתוב".

כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו מועד לכל חי (סימן כ"ז אות י"ג): "כתב בספר הזכירה (דס"ט סע"א) סגולה לשמירה

ישר והפוך, וסדר ויהי נועם ישר והפוך תמצא להלן שומר ישראל סימן א", ושם בשומר ישראל מבואר שיאמר ויהי נועם עם מזמור יושב בסתר ע"ש, הרי שרבותינו כותבים שיאמר "ויהי נועם" וכוונתם יחד עם מזמור יושב בסתר עליון וז"ב.

ועוד ראה גמורה תראה מדברי הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל עצמו שם בספרו מועד לכל חי (סימן כ"ח אות כ"ג) שכה כתב: "דכשישן ביום יאמר מקודם ויהי נועם ויכפול פסוק אחרון, וכן בכל פעם שאומר זה יכפול פסוק אחרון" עכ"ל, והשתא אם הכוונה רק לפסוק ויהי נועם ולא גם למזמור יושב בסתר עליון, מהו זה שכתב "ויכפול פסוק אחרון", אחר שאין רק פסוק אחד, אלא בודאי שהכוונה שיאמר ויהי נועם עם המזמור יושב בסתר, ועוד עיין במועד לכל חי (סימן ל"א אות ע"ח) ודוק.

ודברים מפורשים תראה לשארי ראש הגולה הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי ש"א פרשת מקץ (הלכות חנוכה אות כ"ג): "יש סגולה לשמירה, לומר כל לילה אחר הדלקת נר חנוכה, שבע פעמים ויהי נועם וכו', ומזמור יושב בסתר, וכנזכר בספר מועד לכל חי, עיין שם", הרי שהבין דברי הגאון רבי חיים פאלאגי הנ"ל כדכתיבנא שיאמר ויהי נועם עם מזמור יושב בסתר עליון שבע פעמים, ואין לשנות המנהג, אלא ימשיך לומר ויהי נועם עם מזמור יושב בסתר עליון שבע פעמים כמנהגנו, ותו לא מידי. [ועיין בספר תורת חיים שבועות (ט"ו ב') ודוק].

ואמר לי בן תורה יקר הי"ו ששמע מחכם אחד הי"ו שדקדק מלשון הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל דנקט שיאמר שבע פעמים "ויהי נועם", שכוונתו שיאמר רק פסוק ויהי נועם גרידא ותו לא, ואין צריך לומר כל המזמור של יושב בסתר עליון עד סופו, ושאל אם הוא צריך לשנות מנהגו שהוא אומר שבע פעמים ויהי נועם עם מזמור יושב בסתר עליון, ויאמר רק הפסוק ויהי נועם שבע פעמים, עד כאן שמעתי.

והנה יש לעיין בגוף ספר זכירה לראות דברים בשרשן אם אכן כך כוונתו וכעת ואינו תחת ידי, אבל אי משום הא דרך נקט "ויהי נועם" לא איריא, כיון דלא נמנעו רבותינו ז"ל לומר "ויהי נועם", והכוונה גם למזמור יושב בסתר עליון, ודלקמיה בס"ד.

ואביא רק דוגמא אחת והם דברות קדשו של הגאון חיד"א ז"ל בספרו עבודת הקודש חלק כ"א אחת (סימן ד'): "וכן יאמר [תפילה זו] אחר י"ב פעמים מזמור יענך, ואחר צ"א פעמים ויהי נועם, כמו שכתבתי בסנסן ליאיר (סימן ב' אות א'), וכזאת כתב גם בחלק יוסף בסדר (סימן ב' אות ז'): "ואם ח"ו יש איזה צרה בעיר, יאמרו צ"א פעמים ויהי נועם, וי"ב פעמים יענך, עם התפילות, כמו שכתבתי בסנסן ליאיר (סימן ב' אות א') וכן הוא עוד שם (סימן ה' אות ד') ע"ש, והמעייין בסנסן ליאיר יראה מפורש שכתב שיאמרו ויהי נועם עם כל מזמור יושב בסתר עליון ע"ש ועם כל זה כתב במקומות הנ"ל שיאמר ויהי נועם וז"ב.

עוד תראה לגאון חיד"א ז"ל שם בכ"א אחת (סימן י') שכתב: "יאמר ויהי נועם כולו

ויהי נועם

מנהג אמירתו פעמיים

גב דלית אנן ידעי לשוואה רעותא אלא עובדא בלחודוי מעשה ידינו כוננהו למאן לההוא דרגא דאצטריך לאתתקנא כוננהו בחיבורא חדא באבהן למהוי מתתקנא בהון בהאי עובדא כדקא יאות עכ"ל.

הראת לדעת כי דוד המלך ע"ה התפלל על הדבר הזה שלא תהיה המצוה או התפילה חסירה מצד חסרון ידיעת כונת הסוד שלה אלא תהיה עולה לעשות פעולתה כאילו היא שלימה ומלאה בכונת הסוד שלה מצד בעליה.

ועל כן הזהירו הקדמונים ז"ל לומר פסוק ויהי נועם וגו' קודם כל מצוה וקודם כל תפילה ועסק התורה, יען כי באמירת הפסוק הזה תתעורר תפלת דוד המלך ע"ה ואז תקובל ברצון אותה מצוה ותפילה אף על פי שלא כיון האדם בסוד שלה" עד כאן לשונו בשו"ת תורה לשמה.

אלא שתמה אני ולשאול באתי מדוע ולמה אומרים פסוק זה פעמיים, והרי לפי האמור באמירה פעם אחת די, נא לבאר הדברים.

תשובה: אמת ונכון הדבר שכן מנהגנו, וכך נוהגים לומר לפני כל מצווה ותפילה ולימוד פעמיים פסוק ויהי נועם, וכדכתב גם שארי ראש הגולה הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בספרו שו"ת בשו"ת רב פעלים ח"א (יו"ד סימן מ"ד ד"ה ומ"מ), ועוד שם ח"ג (או"ח סימן ל"ו ד"ה אחז"ר), עם שדקדקתי שהגאון חיד"א ז"ל בכל ספרו עבודת הקודש על כל חלקיו אינו מזכיר דבר זה שיאמר שתי פעמים ויהי נועם, רק כותב שיאמר ויהי נועם ומשמע פעם אחת, כמו

שאלה: הנה מנהגנו לומר לפני כל עשיית מצוה ותפילה הפסוק "ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידנו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו", וטעם הדבר הסביר לנו מרן הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בשו"ת תורה לשמה (סימן י"ז) וזה לשונו: "מה שחשבתם על המכוין בפשטן של דברים ואינו יודע בסוד ה' דנמצא חסר ואין לו מצוה שלימה, ולא תפילה שלימה - לא כן הוא, כי הן אמת שהאדם חייב לטרוח ולעסוק בקבלה ללמוד סוד ה' וכמו שאמר דוד הע"ה לבנו שלמה ע"ה "דע את אלהי אביך ועבדהו" עם כל זה מי שלא זכה לחכמה זאת והוא מכווין בפשט הדברים בלבד ועושה המצוה כהלכתה כאשר הורו רז"ל, הרי תפילותיו ומצותיו שלימות בודאי ואינם חסירות, דהכי איתא בספר זהר הקדוש (פרשת יתרו דצ"ג ע"ב) ואי אזדמן ליה עובדא ויכוין ביה זכאה איהו, ואף על גב דלא מכוון ביה זכאה איהו דעביד פקודא דמריה, אבל לא אתחשיב כמאן דעביד רעותא לשמה, ויכוין ביה ברעותא דאסתכלותא ביקרא דמריה כמאן דלא ידע למסבר סברא, דהא ברעותא תליא מלתא לשמה ובעובדא דלתתא לשמה אסתלק עובדא לעילא ואתתקן כדקא יאות, כגוונא דא בעובדא דגופא אתתקן עובדא דנפשא בההוא רעותא דהא קב"ה בעי לבא ורעותא דבר נש, ואפילו הכי אי לאו תמן רעותא דלבא דאיהו עקרא דכולא, על דא צלי דוד ואמר ומעשה ידינו כוננה עלינו וכו' דהא לית כל בר נש חכים לשוואה רעותא ולבא לתקנא כולא ויעביד עובדא דמצוה על דא צלי צלותא דא ומעשה ידינו כוננה עלינו מאי כוננה עלינו כוננה ואתקין תקונך לעילא כדקא יאות עלינו אף על

נעלם ממני מה הטעם הנוסף. [ומדבריו "שיש מדקדקים" לכפול פסוק זה משמע שהוא דקדוק המדקדקים ודוק].

וראיתי בספר פלא יועץ (ערך ויהי נועם) דברים מלהיבים בענין והנני קובעם כאן: "ויהי נועם, צריך לאומרו קודם כל מעשה טוב, בין בדיבור בין במעשה, וזאת נחמתנו בעניינו כי דלוננו מאד ואין אנחנו יודעים לכיין בשום דבר כוונות הראויות לכיין כי כל דיבור ודיבור וכל מעשה ומעשה יש בו רזין עילאין ורזי דרזין, ובונה בשמים עליותיו ואפילו החכמים היודעים צפוני סודות לא יוכלו להשיג אחד מיני אלף אלפי אלפים ממה יש תעלומות חכמה, כל שכן אנן יתמי דיתמי שאין אנחנו יודעים כלום אלא דברים כפשטן, רק זאת תהיה נחמתנו אשר גילו לנו רבותינו ז"ל כי כח מצוות האל יתברך פועלות בסגולה ועושות רושם למעלה אף שנעשות בלתי הכונה הפרטית, ורק שיכוין בכללות שעושה המעשה הזה לקיים מצות אלקיו, ולעשות נחת רוח לפניו ולתקן הדברים בשורשן לדעת כל הקדושים ולדעת הקב"ה ית"ש [וידי עשתה על זה משל נאה הלא הוא כתוב בספר בית תפילה שלי, לך נא ראה].

ועל זה יתפלל קודם כל מעשה וכל דיבור שיאמר ויהי נועם ומעשה ידינו כוננה עלינו, ואף שבלי אמירת ויהי נועם גם כן המצוה פועלת למעלה בדרך סגולה, מכל מקום חילוק יש, שהרי בודאי אינו דומה המכוין למי שאינו מכוין, שהמכוין פועל יותר ומעורר הדברים העליונים ביותר, למה הדבר דומה לחבל ארוך שראשו האחד בארץ ביד האדם, וראשו השני מגיע השמימה, שכיון שמחזיק האדם בידו הראש האחד הרי הוא מנענע את הראש השני, אבל כל כמה שיחזיק בו בחוזק

שתראה שם במורה באצבע (סימן א' אות א', וסימן ב' אות כ', וסימן ג' אות קכ"ה, וסימן ד' אות קמ"ג), וכן שם בצפורו שמיר (ס"ס א'), וכן שם בכף אחת (ס"ס א' וס"ס י"א) ועוד.

מכל מקום מצאתי טעמו של דבר שיאמר פעמיים ויהי נועם לרבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי ש"א (פרשת מקץ אות ##): "פסוק ויהי נועם, יש בו כוונות עמוקות ונשגבות, וצריך שתכוין לפחות בפשוטן של דברים, על פי ספר הזהר הקדוש (ח"ב דצ"ג ע"ב) דאף על פי שאין אנחנו יודעים לכיין בסוד המצוות והתפילות, השי"ת הוא ישרים כונתנו, ויעלה עלינו כאילו כיוונו בכל הכוונות הראויות לכיין, ועל ידי כן מעשינו במצות ועקמת שפתנו בתפילות, תהיה כוננה לעלות למעלה לעשות פעולתה.

ובסידור רבינו הרש"ש ז"ל מבואר, שצריך לכיין בפסוק זה, שאם חטאנו וגרמנו לסלק אור הקדושה שנמשכה עלינו על ידי מעשים טובים, הנה אתה האל ברחמך תכונן ותתקן לאותם מעשים טובים, ותחזור להמשיך עלינו אור אותה הקדושה ע"ש.

ושתי כוונות פשוטות אלו יכוין האדם בכל פעם שיאמר פסוק זה קודם כל מצוה ועסק התורה, ויש מדקדקים לכפול בכל פעם פסוק זה, כדי לכיין כוונה אחת באמירה ראשונה, וכונה אחת באמירה שניה, והוא מנהג יפה, משום דבלאו הכי יש טעם בפעמיים עכ"ל.

הרי שהוא ז"ל הסביר לנו טעמו של דבר מדוע כופלים אמירת הפסוק "ויהי נועם" פעמיים, על פי דברות קודש של ספר הזהר ושל מרן הרש"ש זצ"ל כנ"ל, ומסיום דבריו מתבאר להדיא שיש עוד טעם נוסף מדוע אומרים פסוק ויהי נועם פעמיים, ולפי שעה

שנעשות בלתי הכונה הפרטית, רק שיכוין שעושה לקיים המצוה לעשות נחת ליוצרו, ועל כן תקנו לומר ויהי נועם וכו' על כל מצוה ולימוד, והוא דרך בקשה כמו שפירשו בזהר הקדוש על פסוק זה "עכל"ק.

ומכאן תשובה ניצחת לקצת חכמים ז"ל האומרים שכל הנהגות רבינו האר"י ז"ל בסדר קיום המצוות, אינם אלא רק לחכמי האמת המקובלים, ולאותם המיישרים אורחותיהם, ולא נאמרו הדברים אלא למצניעיהם חכמי האמת ולא לכל אחד ואחד במהמון בית ישראל - דליתא להא, אלא הדברים נאמרו לכולם אחד חכם אחד תם, ויעשה המצוות כאשר לימדנו רבינו האר"י ז"ל אף שאינו יודע כוונות וסודות הדבר, כיון "שהמצוות אלהיות פועלות בסגולה ועושות רושם למעלה אף שנעשות בלתי הכונה הפרטית", וכדאסברוה ניהלן היטב גאוני הדורות ז"ל וכנ"ל.

וכבר בחיבורי שלום יעקב (סימן א' וסימן ב' וסימן ו' אות ו'), עמדנו בהא דהלכה כרבינו האר"י נגד מרן ז"ל כדכתבו רבים ושלמים וכך מנהג ישראל מזמן רבינו האר"י ז"ל, ושם הארכתי להראות מפי סופרים וספרים שדברות רבינו האר"י ז"ל פסקיו והכרעותיו נאמרו לכל אדם, ולא כטוענים שלא נאמרו דבריו ז"ל אלא למצניעיהם המכוונים דוקא, דליתא להא, וכולם בכלל, ואף אם אינו יודע טעמא דח"ן דגניזא ביה, וחכמת האמת עדיין עלומה ממנו, מכל מקום יעשה ויעשה כאשר פקד רבינו האר"י ז"ל, עיין שם שהארכנו בס"ד, ועיין עוד בחיבורי זכרון משה (סימן א' דף כ' וסימן י"ג), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ב (סימן ב') ומנוחת שלום ח"ט (סימן מ"ז), ומנוחת שלום ח"א (סימן ע"ז אות ו'), ובחיבורי עדות

יד וינענע בכח יותר - עושה רושם ומנענע למעלה, כן הדבר הזה שכל שיותר יכוין בכוונות הראויות לכיון גורם יותר התעוררות למעלה לעורר את האהבה וליחדא שמא דקב"ה ושכינתיה, וזהו כונת תפילתנו באמרנו ויהי נועם שיכוין ה' מעשה ידינו בשמים ממעל כאלו כווננו בכל הכוונות הראויות לכיון, ותפילה עושה פירות.

וגם בפסוק את יש רזין עילאין בכל אות ואות וכל תיבה ותיבה, והיה ראוי לנו שנאמר ויהי נועם על הויה נועם, וכו', ואפילו על דברי הרשות המוכרחים, טוב לומר לשם מצוה ויהי נועם וגו', זה הדבר עושה פעולה ותועלת גדולה, כי הלא לאמונה אין לך דבר בעולם שאין לו שורש למעלה, וכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, וכל עמל אדם הוא לברר ולהוציא לאור ניצוצי הקדושה, וכל הדברים עתיקים ועושים רושם בשמים ובלבד שיכוין לבו לשמים "עכל"ק.

ואולי ממה שכתב הרב פלא יועץ ז"ל ש"היה ראוי לנו שנאמר ויהי נועם על הויה נועם", מכאן אכן יצא מה שנהגו לומר פעמיים ויהי נועם, ועיין.

ואחתום דברי בהבאת דברות קדשו של הגאון חיד"א ז"ל בספרו מחזיק ברכה או"ח (סימן עד"ר אות ב') בענין הנחת י"ב חלות בסעודות שבת: "והאמת שמי שאין לו יד בקבלה אין לו לומר ולהזכיר או אפילו להרהר הסודות הכתובים בסידור האר"י ז"ל וכו', אבל למישר מעשיו באופן שנוהגים מארי רזין ולבו לשמים שיהא חשוב לפני ה' כאילו כיון - הא מילתא מעליתא היא כמו שכתבתי בספרי ברכי יוסף או"ח (סימן כ"ה אות ##) משם מורי זקני מהר"א אזולאי זלה"ה כי מצוות אלהיות פועלות בסגולה ועושות רושם למעלה אף

ישועות אשא, כי בעל סוד היה בעל הרוקח, ואמר לי [בעל תרומת הדשן] ז"ל כל אדם צריך להגביה הכוס באומרו והיא שעמדה וכו', אף על פי שאינו יודע הסוד, ויכוין למה שכיון בעל הרוקח "עכ"ל, וכאשר כתב כל זאת תלמידו רבי יוסף ברבי משה ז"ל בספר לקט יושר (או"ח דף פ"ד, ודף צ"א), ודון מינה לנדון דידן, ועוד עיין שם בשלום יעקב, וזה ברור.

ביעקב ח"ב (סימן ל"ז אות ד'), ובחיבורי תורת יעקב (סימן קצ"ט אות ב') עיין שם וצרף לכאן. וצא וראה דברות חד מן קמאי אשר משאתו גיורו אלים הוא רבינו ישראל איסרלין בעל תרומת הדשן ז"ל שכה לימד דעת את העם ואמר: "בשם הרוקח צריך להגביה הכוס בליל הסדר באומרו והיא שעמדה לנו עד והקב"ה מצילנו מידם, ויראה שכיון לסוד כוס

ויהי נועם

שלא נזכר בו אות ז'

שבת) שכתב: "ויתפללו תפילת ערבית כשאר ימי החול, ויבדיל באתה חונן, ואחר העמידה יאמר שליח ציבור קדיש עד לעילא, ויאמר ויהי נועם וכו' יושב בסתר עליון וכו', ונתקן לומר מזמור זה משום שהוא נקרא שיר של פגעים, והוא נאמר על כל דבר של פחד ואימת מקטרגין, ומשום הטעם שזכרנו שבמוצאי שבת ניתן רשות למקטרגין לצאת ממקומם לעשות מלאכתן, אנחנו מתפללין שיצילנו מהם ולא יקטרגו עלינו ואל ישלטו בנו. וכופלין פסוק של אורך ימים אשביעוהו כדי להשלים התיבות והם קכ"ט תיבות עם פסוק ויהי נועם וכפל פסוק אחרון, ועוליך כלי זין עם השתי תיבות, לומר, שחשוב מזמור זה להגן בעת צרה מכל כלי זין" ודוק היטב.

וגם מו"ז הגאון ז"ל בספר כף החיים סימן צ"ה אות א') הביא וכתב: "ובתשכ"ץ כתב שיש בו ק"ל תיבות כמנין הכהני"ם, שכהני חשמונאי היו אומרים אותו ז' פעמים במלחמה ונוצחין, ולכך נעלם זי"ן בוייה נועם שכל האומרו ז' פעמים ניצול מכלי זי"ן. אליה רבה (אות ב') ודוק היטב.

כתב הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו כף החיים (סימן ל"א אות י"ב): "רבו הטעמים על שאין אות ז' בוייה נועם, ואני אמרתי בחפזי, על פי דברי הקדוש בעל שני לוחות הברית, דשבת הוא יום ז', והראש של אות זה פונה לכאן ולכאן, והוא לרמוז דצריך להוסיף בכניסתו וביציאתו ע"ש, ואם כן באמירת ערבית דצריך שיהיה בזמן דנגמרה התוספת, והיה לאות' על ידך ולזכרון בין עיניך, דלא יש אות ז' בוייה נועם, לרמוז דהגיע עת דנשלם גם התוספת, ומה טוב דשייך לפי זה מה שהבאתי לעיל שצריך לכוין בו על התוספת, דהוא דבר בעתו, בעת הגמר של התוספת, ודוק". ודפח"ץ

ובעניותי לי נראה לומר בס"ד דאחר שמזמור זה הוא הנקרא שיר של פגעים, כאומרם במסכת שבועות (ט"ז ב'), ועיין בספר תורת חיים שם, וכוחו עצום ורב להנצל מכל מרעין ורוחין בישין לכן לא נזכר בו זיין, לומר שהוא עצמו כלי זיין להנצל מכל דבר רע.

שוב מצאתי בספר סדר היום (סדר ערב של מוצאי

וסביביו נשערה מאד

העובדים מ"יראה", מה שאין כן לאותם העובדים מ"אהבה" אשר בחר בהם ה', דכתיב על כל פשעים תכסה אהבה, וזהו שאמר "ואהבך", ועל יד כך "וברכך" נמי, והיינו דלא ידקדק עמך כלל כחטאך".

וחושבני שזה דבר חדש, שהצדיקים העובדים מאהבה אין נוהגת בהם הנהגת וסביביו נשערה מאוד, ורק לאותם צדיקים העובדים מיראה מתנהגים בהנהגה זו של וסביביו נשערה מאוד ודוק.

ועוד יש לעיין כי ראיתי שם בספר תפארת יהונתן דברים (י"ז כ') שכתב: "משה רבינו ע"ה חטא במה שהכה את הצור, והוא רק חטא קטן, והקב"ה נתמלא עליו עברה, ונשבע שלא יבוא משה לארץ ישראל, ולפי טבע ראות עיני הבריות העונש הוא כמעט כבד על החטא הזה, רק כתיב וסביביו נשערה מאוד, ודרשו חז"ל וסביביו היינו הקרובים אל ה' הם הצדיקים נשערים מאוד, הקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה, ולכך משה דהיה גדול במעלה אפילו על חטא קטן נענש בעונש גדול" עכ"ל.

והנה מי לנו שהיה עובד השי"ת מאהבה כמשה רבינו ע"ה, ואף על פי כן נתקיים בו וסביביו נשערה מאוד כדכתב בתפארת יהונתן כאן, ולכאורה זה לא כמו שהוא עצמו כתבלעיל שרק בצדיקים העובדים מיראה אמרינן וסביביו נשערה מאוד, וצ"ב.

וראיתי לנכון לקבוע כאן דברי הגאון חיד"א ז"ל בספרו ראש דוד (פרשת ויקהל ד"ע ע"ג) שבתחילה הביא דברי רבותינו במדרש שהובא בפירוש החומש כתב יד מרבותינו בעלי התוספות ז"ל פרשת משפטים וכה לשונו: "על כל דבר פשע, כל דבר גימטריא

בבא קמא (נ' סע"א): "וסביביו נשערה מאד, מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה. רבי נחוניא אמר מהכא אל נערץ בסוד קדושים רבה, ונורא על כל סביביו". ופירש רש"י ז"ל: "עם סביביו, צדיקים הדבקים בו: נשערה מאד, לשון חוט השערה: ונורא על כל סביביו, מטיל אימת משפטיו עליהם".

ובתב רבינו יצחק קארו ז"ל בספר היקר תולדות יצחק ויקרא (ט"ז א'): "הקב"ה מדקדק עם צדיקיו כחוט השערה, שנאמר וסביביו נשערה מאד, ונראה שזה לשלשה טעמים, אחד לפי שהצדיקים לפניו תמיד ומשגיח בהם תמיד, לכן כל חטא שיחטא, אפילו הוא קטן מאד, מענישו מיד, ומי שהוא רחוק מהשי"ת אינו חושש כל כך לחטאתו וכאילו אינו רואהו. השני שלא יעשה משא גדולה של עונות להאבידו, אלא לנקותו מעט מעט, כאמרם ז"ל על פסוק רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונתיכם, שאמרו משל לעשיר שיש לו לווים הרבה, מאוהבו לוקח מעט מעט הלואתו, ולשונאו אינו חפץ אלא הכל בפעם אחד ואין לו, ובסוף משליכו בבית האסורין ויהיה שם כל ימיו. השלישי לפי שהחטא הקטן הוא גדול למי שהוא ירא אלהים וסר מרע".

וראיתי לגאון הגדול רבי יהונתן אייבשיץ ז"ל בספרו תפארת יהונתן דברים (ד' י"ג) שכתב: "ואהבך וברכך והרבך, וברך פרי בטןך ופרי אדמתך דגנך ותירושך ויצהרך, שגר אלפיך ועשתרות צאנך, על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך. ידוע מה שדרשו חז"ל וסביביו נשערה מאוד דהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, וזהו רק דווקא לאותה

וסיים הגאון חיד"א ז"ל: "ידוע מה שאמרו ז"ל, וסביביו נשערה מאד, מלמד שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה. ובקונטרסי חסדי אבות (דצ"ו ע"ב) הבאתי אמרי קדוש אבי התעודה הרמב"ם ז"ל, אשר דיבר בקדשו וזו לשונו, אילו ידעת כמה חומר עבודת ה' יתעלה, וכמה צריך לעבוד האלוה הזה, והיית מקיף העבודה הראויה והמוכרחת לאדון הזה, היית יודע בודאי שאין כל יום שאין אתה עושה כל האמור בידוי, ועוד נוסף כהנה וכהנה, וכל אדם נדון כפי גודל חכמתו, שהרי מצינו שדוד המלך ע"ה נכתב עליו עון אשת איש, והיא היתה מגורשת מאוריה, ועון הריגתו ואף כי היה חייב מיתה, ועון ציצית של המלך שאול, אף כי היה רודפו והיה חייב מדין מחתרת, וכן כל כיוצא בזה, לפי מה שהוא האדם כן משפטו ושאתו, עכ"ל.

ובמה יתאונן אדם חי ותסמר שערות בשרו בהעמיק עינו בדברים האלו, ותחת כבודו יקד ביקוד אש אל עצמו ואל בשרו, היום יקחהו אופל ובלילה ציר'ו, וישם אל לבו עומק הדין, יחרד האיש וילפת וכל עצמותיו יאחזו רעד כמוקד ניחרו, והוא דקדוק הכתוב וסביביו נשערה מאד, שלא די שמדקדק עמהם כחוט השערה, אלא שהוא "מאד", כלומר אותו חוט השערה הוא נחשב מאד לגבייהו, וכן בדין, אל אמונה ואין עול, כי לפי גודל ערך נשמתם אפילו כל שהוא פוגם, ופגימה כל שהוא באור יקר ונפלא נרגשת כמס גדול, והכל רמוז בכתוב וסביביו נשערה מאד, כי להיותם סביביו ודבקים בו, דין גרמא שחוט השערה חשיב כעבות העגלה, וזהו נשערה מאד.

וממוצא דבר הענין מבואר, כי לתוקף הדר יקר תפארת גדולת אהרן קדוש ה',

אהרן, פשע, שפשע, על שור, על אותו מעשה, על חמור, שעשו ערב רב במצרים שנקראו חמור, כדכתיב בשר חמורים בשרם, על שה, על שהחטיאו ישראל שנקראו שה פזורה ישראל, על שלמה, על צלם עבודה זרה, ושי"ן וצד"י מתחלפות, על כל אבדה, נמי עבודה זרה, שנאמר אבד תאבדון, אשר יאמר כי הוא זה, שאמרו אלה אלהיך ישראל, עד האלהים, זה משה, דכתיב ראה נתתיך אלהים לפרעה, יבא דבר שניהם, של הקב"ה ושל אהרן, אשר ירשיעון, זה משה, ישלם שנים, שני בני אהרן שמתו, עד כאן לשון המדרש שראיתי בפירוש כתב יד. [א"ה יח"ס נר"ו הדברים נמצאים בפירוש התוספות על התורה מהדורת "דעת זקנים" ומהדורת "הדר זקנים" ושורש הדברים במדרש תנחומא (פרשת אחרי ס"ח) כדכתב החיד"א עצמו בהשמטות לראש דוד שם].

וצריך להבין אמאי רמוז שם אהרן בתיבות "כל דבר", וגם להבין קצת אלו החלוקות, ועוד נבין אומרם על כל אבידה נמי עבודה זרה, מאי שיאטיה דכל עבודה זרה הכא.

ואפשר לפרש במה שאמרו במדרש ויקרא רבה (פ"ז ס"א): "שנאה תעורר מדנים, שנאה שנתן אהרן בין ישראל לבין אביהם שבשמים היא עוררה עליהם דיני דינין, אמר רב אסי מלמד שהיה אהרן נוטל קורנס (כצ"ל) ופוחסו לפניהם, ואומר להם דעו שאין בו ממש, הוא שמשה אמר לאהרן מה עשה לך העם הזה, אמר לו מוטב היה להן שידונו שוגגין ואל ידונו מזידים, הוא שהקב"ה אמר למשה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי הדא הוא דכתיב ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו". [א"ה ועיין מדרש פתרון תורה ויקרא שם, ומדרש הגדול ויקרא שם].

מידם, וכמו שאמרו בספר זהר הקדוש (ח"ב דקצ"ב ע"א), אי חסידא קדישא דלא איסתמר מינייהו וכו', על שה, שנמשך שהחטיאו ישראל, על שלמה, צלם עבודה זרה, דכתיב ויצר אותו בחרט, והכל נחשב לו לפשעים" עכל"ק. ודברים נוראים, והחי יתן אל לבו והשי"ת יטהר לבבנו לעבודתו יתברך אמן.

ומבל"ל דברי הגאון חיד"א ז"ל אנחנו למדים דלא שמיע ליה כלומר לא סבירא ליה שיש חילוק בין הצדיקים העובדים מאהבה, לבין העובדים מיראה, שבודאי אהרן הכהן ע"ה קדש קדשים עבד מאהבה ודוק.

כל ענין העגל נחשב לו ח"ו פשעים, וגם מה שהיה אומר לטובה, דעו שאין בו ממש, שחשבה לטובה, גם זה היה פשע, ויתאנף ה', והטעם, להיותו קדש קדשים, וסביביו נשערה מאד, וזהו מה שכיוונו רז"ל במדרש כתב יד הנזכר, על כל דבר פשע, כלומר בכל דבר אף במה שנראה לטובה נחשב פשע, וזה מסיבת קדושת אהרן, ומה נעים שאהרן רמוז בתיבות כל דבר, שהוא גימטריא אהרן, לומר שזה כי כל דבר הוא פשע, הוא לסיבת היותו אהרן, כי קדש קדשים הוא, ולכן כל דבר נעשה פשע, והדר מפרש, על שור הוא ענין העגל בכללו, על חמור אלו ערב רב, שלא נשמר מהם ולקח

חידושי סוגיות

(כתובות ע"ב א')

בענין המקללת יולדיו בפניו

[תרנן לשוני סי' לו]

והשבתי שאולי מדקדוק דברי רבינו עובדיה ז"ל נפיק ליה, שרבינו עובדיה ז"ל בביאורו למשנה כתב שם: "ומקללת יולדיו בפניו, מקללת ומחרפת אבי בעלה בפני בעלה", ומדשביק אם בעלה, יליף לה בעל תפארת ישראל, והוא כבר כתב להדיא המקללת אם בעלה לא החמירו עליה מדשונאות זו את זו, ולדידי הך מילתא צריכה רבה.

ובהיותי בזה ראיתי עוד חידוש בפתחי תשובה אה"ע (סימן קט"ו אות י') שכה כתב: "שהיתה מקללת וכו' שמעתי בשם הגאון החסיד מהרא"ל (כצ"ל) מבריסק זצ"ל שאמר שדוקא המקללת בשם או בכינוי, כמו המקלל עצמו או חבירו במסכת שבועות (ל"ה א') ובחושן משפט (סימן כ"ז) ומקלל אביו ואמו בשלחן ערוך יורה דעה (ר"ס רמ"א), ואני שאלתי על זה ממה דאיתא בתלמוד שם במקומו "אמר רבה דאמרה ליה ניכליה אריא לסבא באפי בריה", והשיב לי חכם אחד ד"אריה" הנאמר כאן הוא משל לקב"ה כדאיתא בחולין (נ"ט ב') וגם בספרי המקובלים "אריה" הוא שם, וכוונת התלמוד לכנות על דרך דאיתא בסנהדרין (דף נ"ו) ע"ש וצ"ע". ועוד יתבאר בעזה"י.

כתובות (ע"ב א'): "ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית, ואיזו היא דת משה מאכילתו שאינו מעושר וכו', ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע וטווה בשוק ומדברת עם כל אדם אבא שאול אומר אף המקללת יולדיו בפניו", ובתלמוד שם (שם ע"ב): "אבא שאול אומר אף המקללת יולדיו בפניו: אמר רב יהודה אמר שמואל במקללת יולדיו בפני מולידיו וסימניך אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, אמר רבה דאמרה ליה ניכליה אריא לסבא באפי בריה".

והנה מפשט דברי רבותינו דנקטו דבכלל עוברת על דת נכלל "אף המקללת יולדיו בפניו", היה נראה לי דלא שנה המקללת אביו לא שנה המקללת אמו, ולהכי אפקיה תנא בלשון מקללת מולידיו, וזיל בתר טעמא ודוק.

אבל ראיתי בתפארת ישראל על המשניות כתובות (פ"ז אות כ"ט) שכתב: "המקללת יולדיו בפניו, אבי בעלה או זקינו בפניהן או בפני בעלה, ומכל שכן המקללת בעלה בפניו, אבל המקללת אם בעלה לא החמירו עליה מדשונאות זו את זו". ובעניתי נעלם ממני מנין לו הא אחר שהתנא אמר מקללת יולדיו ומשמע בין אבי הבעל ובין אם הבעל וצ"ע.